

UNIVERZITET U SARAJEVU - FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

ZAVRŠNI RAD

**PRIMJENA BLOOMOVE TAKSONOMIJE U VREDNOVANJU ODGOJNO-
OBRAZOVNIH ISHODA IZ PREDMETA BOSANSKI JEZIK I
KNJIŽEVNOST**

Mentor: Doc. dr. Amina Isanović Hadžiomerović Studentica: Almina Kutlovac

Mart, 2024.

UNIVERSITY OF SARAJEVO – FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF PEDAGOGY

THE FINAL THESIS

**APPLICATION OF BLOOM'S TAXONOMY IN ASSESSING LEARNING
OUTCOMES IN THE BOSNIAN LANGUAGE AND LITERATURE COURSE**

Supervisor: Amina Isanović Hadžiomerović, PhD

Student: Almina Kutlovac

March, 2024.

Sadržaj:

Sažetak	2
UVOD	4
1. Osnovni edukometrijski koncepti	5
1.1. Praćenje	5
1.2. Vrednovanje	6
1.3. Ocjenjivanje	7
I TEORIJSKI DIO ISTRAŽIVANJA	9
2. Bloomova taksonomija odgojno-obrazovnih ciljeva kao teorijski okvir istraživanja	10
2.1. Vrste znanja prema Bloomovoj taksonomiji	14
2.2. Primjena zadataka iz kognitivne domene u području Bosanskog jezika i književnosti	17
2.3.1. Pamćenje	17
2.3.2. Razumijevanje	18
2.3.3. Primjenjivanje	18
2.3.4. Analiziranje	18
2.3.5. Vrednovanje	19
2.3.6. Kreiranje (stvaranje)	19
3. Udžbenik: temeljno odgojno-obrazovno sredstvo	20
3.1. Sadržaji utvrđeni nastavnim planom i programom	21
3.2. Udžbenik kao didaktički oblikovano nastavno sredstvo	21
3.3. Sticanje znanja, vještina i formiranje vrijednosnih stavova	23
3.4. Podsticanje kritičkog razmišljanja	24
3.5. Unapređenje funkcionalnog znanja, razvoj intelektualnih i emocionalnih sposobnosti	26
4. Udžbenička politika u BiH	27
II METODOLOŠKI DIO ISTRAŽIVANJA	30
5. 1. Problem istraživanja	31
5.2. Predmet istraživanja	31
5.3. Cilj istraživanja	32
5.4. Zadaci istraživanja:	32
5.5. Istraživačka pitanja:	33
5.6. Metode istraživanja	33
5.7. Tehnike istraživanja	34
5.8. Instrumenti istraživanja	34
5.9. Uzorak	36
III ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	38
6.1. Zakonske odredbe o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učeničkog znanja u Kantonu Sarajevo	39
6.2. Odgojno-obrazovni ishodi u udžbenicima od VI do IX razreda	41
6.3. Zastupljenost zadataka iz gramatike, književnosti i kulturologije u Čitankama	49
6.4. Vrednovanje učeničkih kompetencija kroz zadatke u udžbenicima	51
6.5. Primjeri primjene Bloomove taksonomije u zadacima sadržanim u udžbenicima od VI do IX razreda	55
Zaključak	58
Literatura i izvori	61
Prilozi	64

Sažetak

Istraživanje se bavi analizom udžbenika Bosanskog jezika i književnosti od VI do IX razreda u školama Kantona Sarajevo s ciljem vrednovanja odgojno-obrazovnih ishoda. U fokusu su udžbenici kao ključni nastavni medij te njihova uloga u poticanju čitalačke pismenosti učenika. Analiza se provodi prema revidiranoj Bloomovoj taksonomiji kognitivne domene. Rezultati pokazuju raznolikost i prilagođenost zadataka različitim jezičnim kompetencijama učenika, s naglaskom na razumijevanju, primjeni, analizi, evaluaciji i kreaciji. Uočene su jake i slabe strane zadatka, s posebnim istraživanjem dimenzija znanja (činjenično, konceptualno, proceduralno i metakognitivno). Nedostatak zadataka na nivou evaluacije, posebno u književnosti, ukazuje na potrebu za unapređenjem kako bi se potaknulo dublje razumijevanje i razvoj kritičkog razmišljanja učenika. Zaključak istraživanja ističe važnost prilagodbe kurikuluma i udžbenika u skladu s europskim smjernicama te potrebu za daljnjim istraživanjem afektivne i psihomotorne domene učenja kako bi se postigao holistički pristup obrazovanju.

Ključne riječi: udžbenici, Bloomova taksonomija, vrednovanje odgojno-obrazovnih ishoda, čitalačka pismenost

Summary

The research focuses on analyzing textbooks of Bosnian language and literature from grades VI to IX in schools in the Sarajevo Canton with the aim of evaluating educational outcomes. Textbooks are at the center as a key instructional medium and their role in fostering students' literacy skills. The analysis is conducted according to the revised Bloom's taxonomy of the cognitive domain. Results demonstrate diversity and adaptability of tasks to different language competencies, emphasizing understanding, application, analysis, evaluation, and creation. Strengths and weaknesses of tasks are identified, with special exploration of knowledge dimensions (factual, conceptual, procedural, and metacognitive). The lack of tasks at the evaluation level, particularly in literature, indicates a need for improvement to stimulate deeper understanding and foster the development of students' critical thinking. The research conclusion highlights the importance of adapting the

curriculum and textbooks in line with European guidelines and emphasizes the need for further exploration of the affective and psychomotor domains in learning to achieve a holistic approach to education.

Keywords: textbooks, Bloom's taxonomy, evaluation of educational outcomes, literacy

UVOD

Postavljanje jasnih i mjerljivih odgojno-obrazovnih ciljeva predstavlja ključni faktor u ostvarivanju svrhovitog nastavnog procesa. U obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine i dalje preovladava tradicionalni pristup nastavi, što potvrđuju rezultati PISA 2018¹ istraživanja u vezi nivoa funkcionalne pismenosti učenika. Jedna od ključnih preporuka ovog izvještaja odnosila se na razvoj čitalačke pismenosti na svim nivoima obrazovanja definiranih na ishodima učenja. Upravo je tema ovog magistarskog rada nastala na temelju date preporuke.

Predmet interesa ovog istraživanja jesu udžbenici Bosanskog jezika i književnosti od šestog do devetog razreda koji se primjenjuju u školama na području Kantona Sarajevo. Prema istraživanjima (Nameth-Jahić, 2007; Marsh, 1994) udžbenik je temeljni nastavni medij koji učitelji svakodnevno koriste u nastavi motivirajući njime učenike i pružajući im jasnije razumijevanje obrazovnog problema. Isti autori navode da udžbenik predstavlja model rada učitelju te da većinu vremena predviđenog za nastavu učenici provedu koristeći udžbenik. Udžbenik pored toga igra ključnu ulogu u procesu učenja, s posebnim naglaskom na funkciju vrednovanja. Vrednovanje se odnosi na sistemsko prikupljanje informacija o postignućima učenika kako bi se procijenio njihov napredak, razumijevanje gradiva te razvoj ključnih vještina i kompetencija. Udžbenici, kao temeljni nastavni medij, imaju značajan utjecaj na ovaj proces.

Imajući u vidu prethodno pomenutu preporuku koja se odnosi na poboljšanje nivoa čitalačke pismenosti baziranih na ishodima učenja, nastojali smo utvrditi koji nivoi odgojno-obrazovnih ishoda su najzastupljeniji u zadacima iz predmeta Bosanski jezik i književnost od VI do IX razreda, te da li se kod učenika u konačnici vrednuje činjenično ili metakognitivno znanje. Prilikom analize pitanja i zadatka u udžbenicima poslužila nam je revidirana Bloomova taksonomija (Anderson i Krathwohl, 2001) kognitivne domene učenja (zapamćivanje sadržaja, razumijevanje, primjena, analiza, evaluacija i kreacija) i dimenzije znanja (činjenično, konceptualno, proceduralno i metakognitivno).

Praktični značaj istraživanja leži u rezultatima o edukometrijskim potencijalima udžbenika, što implicira mogućnost njegove primjene u procesu vježbanja i pripreme

¹ Džumhur, Z. (2019). PISA 2018 - *Izvješće za Bosnu i Hercegovinu*. Izvor: <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/PISA-2019-izvje%C5%A1%C4%87e-za-BiH.pdf>

učenika za vrednovanje i ocjenjivanje. Udžbenik se inače percipira kao didaktičko sredstvo namijenjeno predstavljanju potrebnih znanja, ali je važno postaviti pitanje koliko zadaci u udžbenicima vode učenike prema očekivanim ishodima učenja.

1. Osnovni edukometrijski koncepti

Riječ "edukometrija" nastala je kombinacijom latinske riječi "educare" što znači odgojiti, obrazovati i grčke riječi "*metréō*" što znači mjerim (Klaić, 1987: 346 i 877). Kombinacija ovih riječi čini naziv za disciplinu koja se bavi razvojem metričkih pristupa i metoda mjerenja u području odgoja i obrazovanja. Profesor Slatina dao je opširnu definiciju ove discipline gdje navodi da je edukometrija (engl. *Educometrics*) grana znanosti o odgoju i obrazovanju koja nam omogućuje da se na planski, sustavan i organiziran način bavimo metrijskim pristupima, razvijanjem i usavršavanjem metoda i modela mjerenja, problemima izrade mjernih instrumenata kao i prikupljanjem, sređivanjem i analizom rezultata mjerenja kako bismo lakše prepoznali zakonomjernosti odgojno-obrazovnog procesa i omogućili planiranje, usmjeravanje i predviđanje tijekova ove ljudske djelatnosti (Slatina, 2020). Najčešće pojmove koje vežemo za edukometriju su praćenje, vrednovanje i ocjenjivanje.

1.1. Praćenje

Prema Kyriacou (2001), praćenje je ključni aspekt poučavanja, koji je povezan s odlukama nastavnika o toku nastave i pružanjem povratnih informacija učenicima kako bi se potaknuo njihov interes i učenje. Nastavnici bi trebali smatrati praćenje rezultata, napretka i reakcija učenika sastavnim dijelom svakog nastavnog sata. To podrazumijeva kontinuirano praćenje učeničkog rada u različitim aktivnostima, uključujući ponašanje i aktivnost na satu, domaće zadaće, samostalnost u radu, način izražavanja, kratke testove itd. Praćenjem, nastavnici dobivaju važne povratne informacije od učenika. Te povratne informacije omogućuju nastavnicima da odmah reagiraju i prilagode svoj pristup kako bi omogućili učenicima učinkovitije sudjelovanje u nastavi. Dakle, praćenje ima ključnu ulogu u unaprjeđivanju nastave i pružanju potpore učenicima u njihovom učenju i razvoju.

1.2. Vrednovanje

Vrednovanje, odnosno evaluacija je iznimno važna aktivnost u odgojno-obrazovnom procesu. Prema Pedagoškoj enciklopediji (1989) vrednovanje svoje težište uspostavlja u sistemskom promatranju svih postignuća učenika (njegova razvoja i napretka), vođenju evidencije o svim zapaženim značajnim podacima te posljedično ocjenjivanju svih prikupljenih rezultata u nastavnom procesu. Dakle, vrednovanje možemo odrediti kao proces procjene i mjerenja postignuća, znanja, vještina, sposobnosti i kompetencija učenika. To je sistemski način prikupljanja informacija o učeničkom napretku i uspjehu tijekom obrazovnog procesa. Kao što smo već prethodno naveli, vrednovanje je neizostavan dio nastavnog procesa kojim se procjenjuje nivo usvojenog znanja učenika. Bez te aktivnosti nepoznato je šta i koliko učenik zna, za šta je sposoban i u kojoj mjeri. Vrednovanje se direktno povezuje s odgojno-obrazovnim ishodima tj. ono za svrhu ima utvrditi jesu li očekivani ishodi učenja ostvareni, odnosno, na kojem se nivou usvojenosti znanja, vještina i stavova učenik trenutno nalazi. Definicija također naglašava da se vrednovanje odnosi na identifikaciju dostignutog nivoa kompetentnosti učenika.

Kompetencije predstavljaju sposobnost da se čini, izvodi, upravlja ili djeluje na razini određenog znanja, umijeća i sposobnosti, što osoba može dokazati na formalan ili neformalan način (Mijatović, 2000). Odgojno-obrazovni ishodi često opisuju očekivane kompetencije koje učenici trebaju razviti u određenom području znanja, vještina ili ponašanja. Vrednovanje omogućuje procjenu u kojoj mjeri su učenici postigli te kompetencije.

Vrednovanje se može provoditi na različite načine, u različito vrijeme i s različitom svrhom. U literaturi (Jurević-Jovanović i sar., 2020) se spominju različite vrste i oblici vrednovanja.

Prema vrsti razlikujemo: formativno i sumativno vrednovanje.

- Formativno vrednovanje dijagnostičkog je karaktera i stalni je dio nastavnog procesa, te se provodi kontinuirano i često. Provodi se zbog smislenog učenja i sastavni je dio samog procesa učenja. U procesu formativnog vrednovanja prikupljaju se informacije o postignutim učeničkim kompetencijama u određenom trenutku nastavnog procesa. Formativno vrednovanje učitelju je ključno za planiranje budućeg poučavanja i ostvarenje odgojno-obrazovnih ishoda.

- Sumativno vrednovanje je evaluacijskog karaktera i provodi se nakon učenja i poučavanja veće ili nekoliko manjih tematskih cjelina. Posljednja je etapa u procesu vrednovanja učeničkih postignuća jer služi za procjenu postignute razine kompetencija učenika na kraju određenog vremenskog razdoblja učenja i poučavanja. Provodi se usmenim i posmenim provjeravanjem te vrednovanjem praktičnih radova, projekata, izvedbi i sl. te uvijek rezultira brojčanom ocjenom.

Prema obliku razlikujemo: unutarnje, hibridno i vanjsko vrednovanje (Jurević-Jovanović i sar., 2020).

- Unutarnje vrednovanje je školsko, ono kontinuirano provodi učitelj koji je s učenicima sudjelovao u procesu učenja i poučavanja. Svrhe unutarnjeg vrednovanja su razre: procjena postignutih kompetencija učenika, davanje povratne informacije učenicima o procesu učenja i poučavanja, ukazivanje učenicima na propuste i davanje smjernica za poboljšanje učenja i sl..

- Vanjsko vrednovanje osmišljava i provodi neovisna ustanova, ona koja nije sudjelovala u procesu učenja i poučavanja i nije imala utjecaj na njega. Obično se vanjsko vrednovanje provodi na inicijativu obrazovne vlasti zbog: evaluacije novih obrazovnih dokumenata (kurikuluma), utvrđivanja učinkovitosti i odgovornosti u obrazovanju, provjera rada učitelja i sl.

- Hibridno vrednovanje osmišljava i planira neovisna ustanova (ispitni centar), a u razredu ga provodi učitelj. Učitelj iz baze ispitnog centra preuzima zadatke, određene skupine zadataka ili cijele ispite (koji su valjani, pouzdani, osjetljivi i objektivni). Ispiti se iz ispitnog centra u škole šalju električnim putem. Učenici ih uglavnom rješavaju na računalu, ali je moguće i u klasičnom obliku (na papiru). Riješeni se ispiti šalju u ispitni centar na ispravljanje, a potom se učenici i učitelji izvještavaju o rezultatima.

1.3. Ocjenjivanje

Ocjenjivanje predstavlja dodjeljivanje određene ocjene za postignute rezultate učenika, odnosno razvrstavanje učenika u određene kategorije prema postignutim rezultatima u učenju i dogovorenim kriterijima. Ocjena je dogovoreni znak ili sistem znakova

kojima se označava odgovarajući nivo postignuća u učenju (Matijević, 2004:12). Ocjenjivanje učenika ima nekoliko funkcija: informativnu, prognostičku i motivacijsku. Informativna funkcija ocjene omogućava nastavnicima, učenicima i roditeljima praćenje napredovanja učenika tokom vremena. Ocjena daje informaciju o tome koliko je učenik ispunio očekivani ishod, te koliko je potrebno dalje raditi. Pored toga, ocjene mogu djelovati kao motivacija za učenike da se trude, nastoje postići bolje rezultate i poboljšati svoje vještine i znanja. Motivacijska funkcija ocjene temelji se na povratnoj informaciji, koja treba biti pravovremena, specifična i poticajna. Kroz ocjenjivanje, učenici dobivaju povratnu informaciju o svojim postignućima i greškama, što im pomaže u prepoznavanju područja koja trebaju poboljšati. Prognostička funkcija ocjene odnosi se na mogućnost predviđanja uspjeha učenika u narednim obrazovnim razdobljima na osnovu ocjena. Međutim, brojni autori ukazuju na slabu prognostičku vrijednost ocjene (npr. Grgin 2001; Čehić, 1990), što se povezuje sa greškama koje se javljaju u procesu ocjenjivanja. No, pri svakom mjerenju, čovjek se treba voditi etnološkim naputkom - Tri puta mjeri, a jednom odsjeci (Slatina, 2020).

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo² 2017. godine pokrenulo je proces kurikularne reforme kako bi osiguralo jednak pristup kvalitetnom i pravednom obrazovanju, a time i veću socijalnu uključenost za sve građane Kantona. U dokumentu objavljenim pod nazivom „Smjernice za izradu dokumenata kurikuluma Kantona Sarajevo” navodi se sljedeće: Reforma obrazovanja prepoznata je u društvu kao osnovni preduvjet za uspješnu provedbu reformi u drugim sektorima ljudskog djelovanja, jer samo obrazovani i samosvjesni građani fokusirani na uspjeh mogu osigurati bolji život za sve nas. Reforma obrazovnog sistema proizašla je iz želje za osavremenjivanjem nastave i potrebe da se pomogne djeci i učenicima kako bi u potpunosti razvili svoj potencijal, uspješno pratili savremene tokove, iskoristili prednosti digitalnog doba i postali aktivni građani koji će u bliskoj budućnosti činiti kritičnu masu obrazovanih i progresivnih ljudi. Obrazovanje koje stavlja akcent na vrijednosti i nudi relevantna znanja i kompetencije, vraća entuzijazam i optimizam u škole i čini ih poticajnim i sigurnim okruženjem (Hedžić, Hasičić i sar., 2017).

² Ministarstvo je u međuvremenu preimenovano u Ministarstvo za odgoj i obrazovanje

I TEORIJSKI DIO ISTRAŽIVANJA

2. Bloomova taksonomija odgojno-obrazovnih ciljeva kao teorijski okvir

istraživanja

Za klasificiranje ciljeva u obrazovanju sastavljene su različite taksonomije. Izraz taksonomija dolazi od grčkih riječi *tassein* (svrstati) i *nomos* (zakon, znanost), a označava znanstvenu disciplinu koja na temelju sličnosti i razlika taksonomske jedinice kategorizira i razvrstava u grupe (Jurić i sar., 2019:478). Jedna od najpoznatijih klasifikacija obrazovnih ciljeva jeste Bloomova taksonomija koju je razvio američki psiholog Benjamin Bloom 1956. godine s ciljem dizajniranja dosljednog sistema koji polazi od logičko-sadržajnih, pedagoških i psiholoških zakonitosti te principa učenja i poučavanja. Također, svrha ove taksonomije je olakšati sporazumijevanje na području operacionalizacije ciljeva i zadataka odgojno-obrazovnih procesa, s posebnim naglaskom na područje nastave (Jurić i sar., 2019:478).

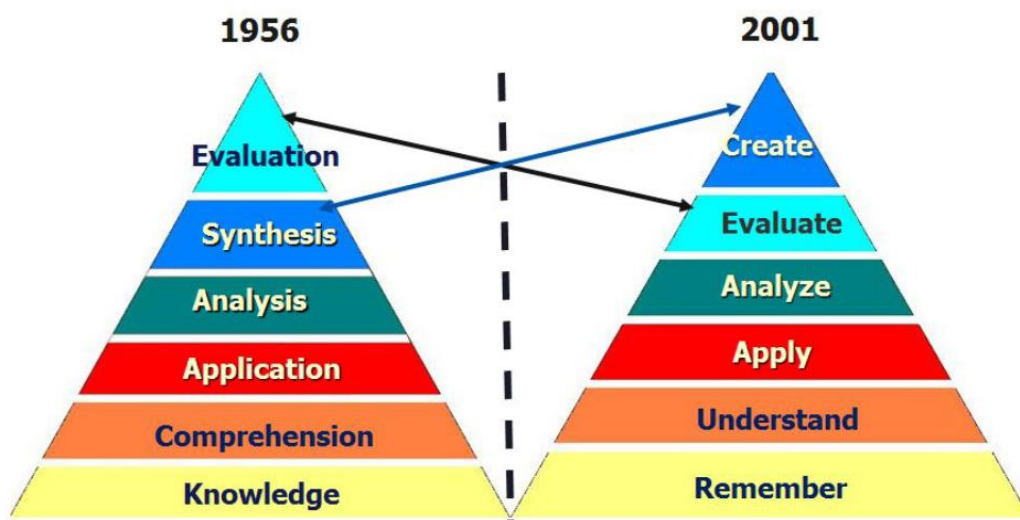
Bloomova taksonomija obuhvata tri domene: kognitivnu, psihomotornu i afektivnu. Unutar svake domene postoji hijerarhijski organizovan sistem nivoa ovladanosti svakim područjem. Za školsko učenje posebno je važno kognitivno područje i nivoima koji opisuju različite nivoe kognitivnih procesa koje učenici mogu demonstrirati pri učenju. Bloomova taksonomija se često koristi za definiranje ciljeva učenja i oblikovanje nastavnih aktivnosti. Kognitivno područje se sastoji se od šest nivoa: pamćenje, razumijevanje, primjena, analiza, sinteza i evaluacija. Svaki nivo predstavlja sve složenije mentalne procese i vještine koje učenici mogu primijeniti u svom učenju.

Budući da je prvobitna Bloomova taksonomija iz 1956. godine bila usmjerena prvenstveno na kognitivne domene učenja s fokusom na razvoj intelektualnih vještina, pojavila se potreba za njenom revizijom. Bloomovi saradnici Lorin Anderson i David Krathwol su na osnovu istraživanja revidirali kognitivno područje Bloomove taksonomije. Autori su izmjenu Bloomove taksonomije uradili na tri načina (prema Slatina, 2020):

- a) Promjena naziva kategorija (zamjena imenica glagolskim oblicima) i preimenovanje "sinteze" u "kreiranje/stvaranje".
- b) Termin "znanje" zamjenjen je terminom "sjećanje" i

c) Zamjena redoslijeda kategorija (“vrednovanja” i “kreiranja”).

Pored navedenog, u početnoj verziji taksonomija je bila orijentirana samo na kognitivno područje, ali su kasnije dodani afektivno (nivoi usvojenosti društveno vrijednih stavova i uvjerenja u vlastiti vrijednosni sistem) i psihomotoričko područje (područje vještina i umijeća), pri čemu se danas sva tri područja znanja smatraju jednako vrijednima (Sorić, i sar.:2018). Revidirana verzija Bloomove taksonomije je dvodimenzionalna jer povezuje kognitivne procese (zapamtiti, razumjeti, primijeniti, analizirati, vrednovati i kreirati) sa vrstom znanja koje se treba steći (činjenično, konceptualno, proceduralno i metakognitivno).

Slika 1. Usporedba originalne i revidirane Bloomove taksonomije

Korišten izvor: https://www.researchgate.net/figure/Comparison-of-Blooms-Original-1965-vs-Revised-2001-Taxonomy-13_fig2_325857565

Krathwohl (2002) na slijedeći način definiše nivoe taksonomije obrazovnih ciljeva:

1. **pamćenje**, koje određuje kao učenikovo dosjećanje relevantnog znanja iz dugotrajnog pamćenja (prepoznati, dosjetiti se);

2. **razumijevanje**, koje podrazumijeva da učenik može odrediti značenja nastavnih poruka, usmenih, pismenih i grafičkih (interpretirati, tumačiti, klasificirati, rezimirati, zaključiti, usporediti, objasniti);
3. **primjenjivanje**, koje znači da učenik može provoditi ili koristiti određeni postupak u danoj situaciji (izvršavati, implementirati);
4. **analiziranje**, koje predstavlja učenikovu mogućnost rastavljanja gradiva (materijala) u njegove sastavne dijelove uz razumijevanje međusobnih povezanosti tih dijelova i njihova odnosa prema cjelini (razlikovati, organizirati, pripisati);
5. **vrednovanje (evaluacija)**, koje predstavlja mogućnost procjenjivanja prema određenim kriterijima ili standardima (provjeriti, kritizirati) i
6. **Stvaranje (kreiranje)**, koje se određuje kao mogućnost sastavljanja postojećih elemenata u novu koherentnu cjelinu ili originalni proizvod (generirati, planirati, proizvesti).

Tabela 1: Primjeri glagola kognitivne domene

NIVO	KLJUČNI GLAGOLI
<p>ZAPAMTITI (znanje) Memoriranje, dosjećanje, prepoznavanje, reproduciranje informacije, ideje i principa u približno onakvom obliku u kojem su naučeni</p>	<p>prepoznati, pokazati, pronaći, označiti, povezati, dopuniti, poredati, imenovati, navesti, nabrojati, definirati, citirati, ponoviti, opisati, izdvojiti, prisjetiti se, ispričati</p>
<p>RAZUMJETI (shvaćanje) Razumijevanje značenja, uočavanje i povezivanje glavnih ideja, prevođenje, objašnjenje ili interpretiranje naučenog sadržaja, opisivanje toka događaja ili procesa, izvođenje logičkih zaključaka iz dostupnih informacija, sposobnost organiziranja i uređivanja</p>	<p>izdvojiti, ispričati/napisati/izraziti svojim riječima, izvjestiti, opisati, sažeti, proširiti, preoblikovati, pretvoriti, prevesti, izraziti formulom, objasniti, raspraviti, obrazložiti, dokazati, navesti primjer, procijeniti, razvrstati, klasificirati, istaknuti, objasniti glavnu ideju, pokazati, prepoznati, razlikovati, usporediti</p>
<p>PRIMJENITI (primjena) Korištenje naučenog koncepta u novim situacijama, rješavanje problema primjenom naučenog u kontekstu učenja ili u novoj situaciji na rutinski ili na nov način, korištenje apstrakcije. Odabir i primjena podataka i principa za rješavanje problema ili zadataka u drugom području uz minimum vođenja.</p>	<p>demonstrirati, dramaturgirati, pokazati (postupak), dokazati, provesti (pokus), izvršiti, upotrijebiti, primijeniti (pravilo, zakon), koristiti, prikazati (grafički), izvesti (formulu), otkriti, riješiti (problem), predložiti (rješenje), napraviti, procijeniti, napisati, razvrstati, svrstati, sastaviti, ilustrirati, istražiti, izabrati, izložiti, izračunati, iskoristiti, odabrati, otkriti, predvidjeti, prevesti, prikazati, prilagoditi, skicirati</p>

<p>ANALIZIRATI (analiza) Razdvajanje materijala ili koncepata u komponente tako da je organizaciona struktura razumljiva, razlikovanje važnih od nevažnih dijelova prezentiranog materijala, raščlanjivanje informacija kako bi se utvrdili dijelovi cjeline, njihovi međusobni odnosi, organizacijski principi, uzroci i posljedice, izveli dokazi i zaključci i podržale generalizacije, uočavanje obrazaca, prepoznavanje skrivenog značenja, razlikovanje činjenica i zaključaka, raščlanjivanje na sastavnice (u svrhu prilagođavanja novim informacijama).</p>	<p>rastaviti, pronaći, izdvojiti, istaknuti, objasniti, usprediti, razlikovati, suprotstaviti, komentirati, kritizirati, zvjestiti, raspraviti, razvrstati, svrstati, kategorizirati, poredati, organizirati, urediti, istražiti, provjeriti, preispitati, procijeniti, proračunati, odrediti važnost podataka, prekontrolirati, dovesti u vezu, pretpostaviti, razlikovati urok i posljedicu, zaključiti, analizirati, identificirati (motive, razloge, uzroke posljedice), komentirati, nacrtati, povezati, razlikovati, skicirati, ustanoviti (sličnosti i razlike)</p>
<p>PROCIJENITI (evaluacija) Donošenje suda o vrijednosti ideja ili materijala, upoređivanje i pronalaženje sličnosti i razlike među idejama, procjenjivanje valjanosti ideja i/ili kvalitete uratka na temelju poznatih kriterija, otkrivanje nekonzistentnosti unutar procesa ili produkta, otkrivanje prikladnosti postupka s obzirom na zadatak ili problem, dokazivanje vrijednosti, odabir mogućnosti i argumentirano obrazlaganje, donošenje sudova prema unutarnjim ili vanjskim kriterijima</p>	<p>provjeriti, prosuditi (primjerenost zaključka), procijeniti, ocijeniti, vrednovati, razlikovati, kritizirati, raspraviti, preispitati, dokazati, uvjeriti, opravdati, zastupati mišljenje, istražiti, odlučiti, izabrati mogućnost, rangirati, pretpostaviti, predvidjeti, zaključiti, reći zašto, izvesti, argumentirati svoje mišljenje, dokazati, izabrati opciju, opravdati tvrdnju ili nečije postupke, podržati argumentima, potvrditi, preispitati činjenice ili stav, kritički prosuditi, procijeniti sebe ili svoj rad</p>
<p>KREIRATI (sinteza) Građenje strukture ili uzorka od različitih elemenata, sastavljanje dijelova tako da čine cjelinu s naglaskom na novo značenje ili strukturu, kreativno ili divergentno korištenje postojećeg znanja za stvaranje nove cjeline (kombiniranje poznatih dijelova u novu cjelinu), stvaranje novih ideja i rješenja, izvođenje generalizacija na temelju dobivenih podataka, povezivanje znanja iz različitih područja, uočavanje novih obrazaca, reorganiziranje elemenata u nov obrazac ili strukturu i stvaranje novog proizvoda</p>	<p>zamisliti, dizajnirati, razviti, stvoriti, izmisliti, smisliti, izumiti, konstruirati, kreirati, proizvesti, izazvati, formulirati (hipotezu), predvidjeti, prognozirati, prirediti, pripremiti, propisati, napraviti plan, skicirati, predložiti, objediniti, kombinirati, skupiti, sastaviti, sklopiti, spojiti, povezati, složiti, skladati, komponirati, organizirati, preurediti, promijeniti, presložiti, preraditi, poboljšati, kompletirati, kompilirati, voditi, upravljati, predočiti, napisati scenarij, esej, dizajnirati, klasificirati na nov način</p>

Navedena taksonomija ima primarnu svrhu oblikovanja ishoda učenja, pružajući jasne smjernice o tome kako postići te ciljeve, odnosno kako odabrati odgovarajuće nastavne metode, oblike i aktivnosti. U kontekstu ovog istraživanja koje analizira pitanja i zadatke u udžbenicima Bosanskog jezika i književnosti, revidiranu Bloomovu taksonomiju ćemo primijeniti kako bi se kategorizirale i ocijenile te aktivnosti namijenjene ponavljanju i provjeri usvojenosti sadržaja predmeta. U okviru

našeg istraživanja koristit ćemo revidiranu verziju Bloomove taksonomije. Zadatake za samostalni rad učenika iz predmeta Bosanski jezik i književnost ćemo rasporediti prema nivoima kognitivne domene kojima pripadaju. Kod stvaranja udžbenika trebalo bi težiti raznolikosti zadataka koja podrazumijeva zadatke svih nivoa, od najniže od najviše. Time bi se ponudili zadaci prilagođeni različitim potrebama učenika, a kao rezultat toga, dolazi do razvoja vještina i sposobnosti te kritičkoga i stvaralačkoga mišljenja (Jurić i sar., 2019:482). U krajnjem cilju želimo istražiti koji nivoi znanja su najzastupljeniji u zadacima iz odabranih udžbenika prema kognitivnoj domeni revidirane Bloomove taksonomije.

2.1. Vrste znanja prema Bloomovoj taksonomiji

U revidiranoj taksonomiji autori povezuju kognitivne procese za stjecanje različitih vrsta znanja (dimenzija kognitivnih procesa; zapamtiti, razumjeti, primijeniti, analizirati, procijeniti i stvarati) i vrstu znanja koje se treba steći:

- a) činjenično znanje,
- b) konceptualno znanje,
- c) proceduralno znanje i
- d) metakognitivno znanje

Primjer taksonomske tablice (Kratwohl, 2002):

DIMENZIJA ZNANJA	DIMENZIJA KOGNITIVNIH PROCESA					
	Pamćenje	Razumijevanje	Primjena	Analiza	Evaluacija	Stvaranje
Činjenično znanje						
Konceptualno znanje						
Proceduralno znanje						
Metakognitivno znanje						

Činjenično znanje obuhvata osnovne elemente koje učenici trebaju znati kako bi stekli uvid u određeni predmet ili riješili problem (Anderson, 2005). To uključuje

poznavanje pojmova, terminologije, specifičnih elemenata i detalja, te se mjeri sposobnošću dosjećanja informacija (Anderson i sar., 2001).

Primjeri koji ilustriraju neke od elemenata činjeničnog znanja u kontekstu predmeta Bosanski jezik i književnost su:

- Poznavanje osnovnih gramatičkih pravila bosanskog jezika, poput pravila za tvorbu padeža, glagolskih vremena i slično.
- Znanje o pravopisnim pravilima, kao što su pravila za pisanje velikog početnog slova, pravopisna pravila i sl.
- Poznavanje značenja i upotrebe određenih riječi i izraza u Bosanskom jeziku.
- Znanje o klasičnim djelima bosanske književnosti i njihovim autorima, poput "Hasanaginice" i autora Alije Isakovića.
- Poznavanje biografskih podataka o važnim piscima i književnicima kao što su Ivo Andrić, Meša Selimović ili Aleksa Šantić.
- Znanje o književnim razdobljima i stilskim pravcima u bosanskohercegovačkoj književnosti, poput sevdalinke ili moderne poezije.
- Poznavanje važnih književnih pojmova i terminologije, poput ironije, simbolizma, metafore i slično.
- Znanje o historiji Bosanskog jezika i književnosti, uključujući utjecaje drugih jezika i književnosti na razvoj bosanskohercegovačke književnosti.

Konceptualno znanje se odnosi na međusobnu povezanost temeljnih elemenata unutar šire strukture, što omogućuje njihovo zajedničko funkcioniranje. Također obuhvaća složenije oblike znanja, poput poznavanja klasifikacija i kategorija, načela i generalizacija, te teorija, modela i struktura. Autori (npr. Krathwohl, 2002) naglašavaju važnost razlikovanja između činjeničnog i konceptualnog znanja s obzirom na ulogu učitelja. Činjenično znanje se odnosi na izolirane informacije, dok za konceptualno znanje treba razviti složenije i organiziranije oblike znanja koji uključuju dublje razumijevanje i povezivanje. Neki od primjera konceptualnog znanja iz Bosanskog jezika i književnosti su:

- Razumijevanje klasifikacija i kategorija u književnosti, poput razlikovanja različitih književnih žanrova kao što su roman, drama, pjesma ili eseji.
- Poznavanje načela književne analize, uključujući elemente kao što su fabula, likovi, teme, simboli i motivi, te njihova povezanost unutar književnog djela.

- Razumijevanje procesa stvaranja književnog teksta, uključujući spoznaju o narativnoj strukturi, razvoju zapleta i karakterizaciju likova.
- Razumijevanje povijesnih konteksta književnih djela i njihovih utjecaja na njihov sadržaj i stil, uključujući razdoblja kao što su romantizam, realizam ili modernizam.
- Znanje o specifičnim stilskim figurama i tehnikama u pisanju, poput metafore, simbola, aliteracije ili ironije, te njihova upotreba u književnom djelu radi postizanja određenog učinka.

Proceduralno znanje se odnosi na poznavanje postupaka kako nešto učiniti, na metode ispitivanja, kriterije za korištenje, algoritme, tehnike i metode. Dok se činjenično i konceptualno znanje odnose na „znati šta“, proceduralno znanje se odnosi na „znati kako“. S obzirom na specifičnosti svakoga nastavnoga predmeta proceduralno znanje podrazumijeva i specifične načine razmišljanja nasuprot općim strategijama za rješavanje problema koje se mogu primijeniti na mnoge discipline. Viši nivo proceduralnoga znanja jesu vještine koje su sastavljene od skupa pravila te se razvijaju od jednostavnijih prema složenijima. Tokom dugotrajnoga izvođenja dolazi do automatizacije vještina te se one izvode bez svjesne kontrole (Forehand, 2005). Primjeri proceduralnog znanja iz područja Bosanskog jezika i književnosti uključuju:

- Poznavanje postupka pisanja eseja, uključujući korake kao što su prikupljanje informacija, organiziranje ideja, pisanje uvoda, tijela eseja i zaključka, te provođenje revizije i uređivanja teksta.
- Vještine analize književnih djela, uključujući primjenu odgovarajućih metoda i strategija za proučavanje i interpretaciju teksta.
- Razumijevanje procesa analize književnih likova, uključujući identifikaciju ključnih karakteristika, motivacija i razvoja likova.
- Vještine interpretacije i analize pjesama, uključujući prepoznavanje stihovnih oblika, ritma, rime i upotrebe figurativnog jezika.
- Poznavanje postupka kritičkog razmišljanja o književnim djelima, uključujući primjenu različitih kritičkih teorija i perspektiva u analizi.
- Vještine prepoznavanja i tumačenja književnih simbola, motiva i tema, te njihova povezanost s cjelinom djela.
- Razumijevanje postupka interpretacije i analize književnih tekstova na osnovu njihovog povijesnog, kulturnog i društvenog konteksta.

- Vještine vođenja književne rasprave i iznošenja argumentiranih stavova o književnim djelima, uz korištenje relevantnih dokaza i primjera iz teksta.

Metakognitivno znanje se odnosi na opću svijest o vlastitom znanju i sposobnostima učenja, kao i na vještine koje omogućuju stjecanje znanja i vještina (Pintrich, 2002). To obuhvaća strategijsko znanje, znanje o kognitivnim ciljevima te kontekstualno uvjetovano znanje, zajedno s razumijevanjem sebe kao učenika. Upravljanje procesom učenja uvelike ovisi o metakognitivnom znanju, koje predstavlja ključan aspekt učenja kako učiti (Krauthwohl, 2002). Primjeri koji ilustriraju metakognitivno znanje iz predmeta Bosanski jezik i književnost su:

- Svijest o vlastitom znanju i razumijevanju vlastitih snaga i slabosti u vezi s jezičnim i književnim vještinama.
- Razumijevanje različitih strategija učenja i prilagođavanje strategija prema specifičnim zadacima ili ciljevima.
- Samoregulacija učenja i svjesno planiranje vremena i resursa za proučavanje jezičnih i književnih materijala.
- Procjena vlastitog razumijevanja pročitanih tekstova ili interpretacija književnih djela.
- Korištenje različitih tehnika za praćenje napretka u jezičnim vještinama, kao što su vođenje bilješki, samoprocjene ili refleksija.
- Primjena strategija za razumijevanje kompleksnih književnih tekstova, kao što su predviđanje, aktivno postavljanje pitanja ili samoprovjera razumijevanja.
- Korištenje metakognitivnih vještina u procesu pisanja, uključujući planiranje, praćenje procesa pisanja, samoocjenu i reviziju vlastitog teksta.
- Identifikacija i primjena odgovarajućih strategija za rješavanje problema u vezi s jezičnim izazovima ili interpretacijom književnih djela.

2.2. Primjena zadataka iz kognitivne domene u području Bosanskog jezika i književnosti

2.3.1. Pamćenje

Od učenika se očekuje da se može dosjetiti ili prepoznati neku činjenicu, ideju, koncept, princip ili model u sličnom obliku u kojem mu je prezentirana. Naprimjer, da

navede pisca knjige "Na Drini ćuprija", nabroji dvanaest bosanskih narodnih pjesnika, nabroji razdoblja bosanske književnosti, recitira stihove pjesme, nabroji pravopisna pravila i sl.

2.3.2. Razumijevanje

Od učenika se očekuje da razumije i može objasniti ili interpretirati informacije koje je naučio, da može opisati ideju, pojavu ili događaj u novom ili drugačijem obliku te objasniti odnose među njima. Naprimjer, da može opisati razliku između proze i poezije, da može objasniti značenje simbola u nekom književnom djelu, da vlastitim riječima može interpretirati temu nekog romana ili da može objasniti stilske figure u pjesmi i njihovu funkciju.

2.3.3. Primjenjivanje

Od učenika se očekuje korištenje apstrakcija općih ideja, pravila, procedura ili generaliziranih metoda u određenim i konkretnim situacijama, tj. povezivanje ili primjena naučenih koncepata, principa, teorija i metoda kako bi se riješio problem ili zadatak u konkretnoj i novoj situaciji.

Na primjer, učenik može primijeniti znanje o književnim stilovima kako bi analizirao stilski pristup autora u nepoznatom književnom djelu. Također, može koristiti teorije književnosti kako bi interpretirao simbole ili teme u novom književnom tekstu. Također, učenik može primijeniti gramatička pravila kako bi pravilno sastavio pismeni sastav ili analizirao sintaktičku strukturu rečenica. Također, može primijeniti književno-povijesna razdoblja kako bi kontekstualizirao književno djelo ili autora.

2.3.4. Analiziranje

Od učenika se očekuje da može raščlaniti cjelinu (književno djelo, književni tekst, književno razdoblje itd.) na sastavne dijelove razumijevajući njihove odnose i organizacijska načela te da može izvršiti analizu tih dijelova. Na primjer, učenik može analizirati strukturu romana, prepoznati različite motive i teme, identificirati stilističke

figure, analizirati karakterizaciju likova, otkriti odnos između književnog djela i povijesnog konteksta ili identificirati žanrovske elemente.

Također, učenik može analizirati pjesmu, prepoznati stihovnu formu, analizirati upotrebu ritma, interpretirati simbole i metafore, analizirati upotrebu jezičnih sredstava i njihovu funkciju u izražavanju poetske misli.

2.3.5. Vrednovanje

Od učenika se očekuje da može valjano prosuđivati korištenjem ličnih standarda i vanjskih kriterija kako bi donio ispravne odluke u vezi s idejama, pojavama ili događajima koji pripadaju sadržaju predmeta Bosanski jezik i književnost. Učenik treba moći prihvatiti ili odbiti ideje, književna djela, književne pravce, teorijske pristupe ili interpretacije na temelju utvrđenih standarda.

Na primjer, učenik može vrednovati književno djelo s obzirom na njegovu estetsku vrijednost, originalnost, umjetničku izražajnost ili suptilnost stilskih elemenata. Učenik može donositi prosudbe o vrijednosti književnih kritika na temelju njihove argumentacije, kritičke analize ili korištenih teorijskih okvira. Također, učenik može vrednovati jezične pravopisne ili gramatičke konstrukcije prema standardima Bosanskog jezika.

2.3.6. Kreiranje (stvaranje)

Od učenika se očekuje da može stvarati novitete u području Bosanskog jezika i književnosti, tj. da može razvijati skup apstraktnih odnosa, postavljati hipoteze, izrađivati planove ili predlagati niz operacija te reorganizirati postojeće elemente na nov i originalan način.

Na primjer, učenik može stvoriti novi književni koncept ili žanr koji kombinira različite stilove i tematske elemente. Učenik može stvarati književna djela koja istražuju nove ideje, perspektive ili društvene probleme. Također, učenik može stvarati nove interpretacije postojećih književnih djela ili prilagođavati književna djela drugim medijima (npr. adaptacija romana u filmski scenarij). Učenik može stvarati nove frazeološke izraze koji predstavljaju posebne kombinacije riječi koje imaju figurativno ili preneseno značenje koje se ne može jednostavno razumjeti iz

značenja pojedinih riječi. Primjer frazeološkog izraza u Bosanskom jeziku je "pasti s Marsa" što znači biti neinformiran ili zbunjen. Učenik može stvoriti nove frazeološke izraze tako da kombinira riječi na originalan način kako bi prenio određenu ideju, osjećaj ili situaciju.

3. Udžbenik: temeljno odgojno-obrazovno sredstvo

U savremenom nastavnom procesu, uprkos mnogim promjenama i raznolikosti obrazovnih resursa, udžbenik i dalje zadržava svoj značaj kao osnovno odgojno-obrazovno sredstvo. Kao jedan od osnovnih izvora znanja u nastavi, udžbenik pruža strukturirane informacije, nastavne aktivnosti i zadatke koji podržavaju učitelje i učenike u procesu poučavanja i učenja. U stručnoj literaturi postoji mnoštvo definicija koje objašnjavaju pojam udžbenika kao didaktičko-metodičkog sredstva, a jedna od najpriznatijih definicija, često citirana, dolazi od Vladimira Poljaka. Prema toj definiciji, udžbenik se definiše kao „osnovna školska knjiga, pisana na osnovi propisanog nastavnog plana i programa, koju učenici svakodnevno upotrebljavaju u svom obrazovanju, odnosno samoobrazovanju“ te on treba biti „u skladu sa zakonitostima procesa obrazovanja, a ne bez toga i mimo toga“ (Poljak, 1980:29). Sličnu definiciju nalazimo u Zakonu o udžbenicima u Kantonu Sarajevo (2019) gdje se za udžbenik kaže da je to „didaktički oblikovano nastavno sredstvo koje se koristi u odgojno-obrazovnom radu u školi za sticanje znanja, vještina, formiranje vrijednosnih stavova, podsticanje kritičkog razmišljanja, unapređenje funkcionalnog znanja i razvoj intelektualnih i emocionalnih sposobnosti učenika, a čiji su sadržaji utvrđeni nastavnim planom i programom koji je baziran na ishodima učenja”.

Navedena definicija udžbenika pruža sveobuhvatan pregled ove didaktičke komponente koja se koristi u odgojno-obrazovnom radu u školama. Kako bismo dobili dublji uvid objasniti ćemo pojedine elemente ove definicije.

3.1. Sadržaji utvrđeni nastavnim planom i programom

Matijević i Bognar (2004) ističu da udžbenik svojom strukturom i sadržajem mora pratiti cjelokupan nastavni sadržaj predmeta i osnovne etape organizacije odgojno-obrazovnih aktivnosti. To znači da udžbenici trebaju pokrivati teme, koncepte, vještine i ciljeve propisane za određeni nastavni predmet ili područje. Nastavni plan i program ili kurikulum služe kao smjernice za obrazovni proces i određuju šta učenici trebaju naučiti tokom određenog razdoblja ili nivoa obrazovanja. Oni obuhvataju opće ciljeve obrazovanja, specifične ishode učenja, tematske cjeline ili module, vještine i kompetencije koje treba razviti. Kada se udžbenici razvijaju ili odabiru, bitno je da prate smjernice nastavnog plana i programa kako bi osigurali dosljednost u obrazovnom procesu. Sadržaji u udžbenicima trebaju biti usklađeni s propisanim temama i ciljevima te trebaju pružiti potrebno znanje i vještine kako bi se postigli ishodi učenja. Ovakav pristup osigurava da udžbenici budu relevantni i korisni za učenike, jer im pomažu da steknu znanja i vještine koje su propisane od strane obrazovnog sustava. Također, osigurava se dosljednost među različitim školama i nastavnicima koji koriste isti nastavni plan i program, omogućavajući usporedivost obrazovnih ishoda među učenicima istog nivoa.

3.2. Udžbenik kao didaktički oblikovano nastavno sredstvo

Pod didaktičkom strukturom udžbenika podrazumijeva se raspored odnosno organizacija građe i njena raščlanjenost na manje cjeline. Njene glavne odlike su: preglednost, lakhoća snalaženja u građi, snabdjevenost svim potrebnim elementima logički sređene građe, svojstvo njenog efikasnog didaktičko-metodičkog prikazivanja (Matijević, 2004). Preglednost podrazumijeva da je građa udžbenika tako organizirana da učenicima olakšava čitanje tekstualnih i grafičkih sadržaja. Struktura udžbenika olakšava učenicima pronalazak potrebnih sadržaja tako što redosljed lekcija slijedi logičku vezu među njima, a sadržajno su grupisane u veće tematske cjeline. Pored navedenog, udžbenik bi trebalo da sadrži sve potrebne elemente (grafičke prikaze, ilustracije, zadatke za razmišljanje i vježbanje) koji su logično

organizirani kako bi podržali proces učenja i omogućili učenicima da razumiju gradivo. Također, struktura udžbenika treba da je osmišljena na način koji podržava učinkovitost nastavnog procesa, pružajući odgovarajuće metode, strategije i primjere za bolje razumijevanje i usvajanje gradiva.

Zakon o udžbenicima u Kantonu Sarajevo (2019) zahtijeva da udžbenik bude strukturiran u skladu s metodologijom matične nauke, pedagoškim i psihološkim spoznajama te da bude povezan s drugim odgojno-obrazovnim područjima. Sadržaj udžbenika treba biti usklađen s nastavnim planom i programom, prilagođen dobi i uzrastu te prikazan kroz cjeline, dijelove i nastavne jedinice s ključnim pojmovima, slikama i grafičkim prikazima koji olakšavaju razumijevanje sadržaja. Dakle, sam sadržaj udžbenika je organiziran na temelju osnovnih didaktičkih principa, a teme su označene naslovima, podnaslovima i drugim grafičkim elementima kako bi se olakšalo korištenje. Primjenom različitih grafičkih elemenata poput boje, veličine i vrste slova te ikoničkih simbola, naglašavaju se osnovne cjeline. Osim toga, dijelovi lekcija su jasno označeni, uključujući uvodni dio, osnovni tekst i rezime na kraju, što omogućuje brzi pregled i pronalaženje potrebnih informacija. Udžbenik pruža signale o važnosti određenih dijelova te se lako pregledava i koristi. Stoga, kvalitetan udžbenik zahtijeva da je jezik jasan i razumljiv đacima te da podržava njihov aktivni i pasivni vokabular. Struktura rečenica treba biti takva da đaci mogu pratiti tekst, a nepoznate riječi i termine treba objasniti na marginama ili u posebnom dijelu udžbenika.

Udžbenik treba graditi na znanjima i iskustvu učenika, postupno ih usložnjavajući, produbljujući i sistematizirajući. Također, obrada lekcija mora biti osjetljiva na emocionalno-socijalne potrebe uzrasta, izbjegavajući sumorne tekstove i koristeći ilustracije koje su bliske interesima i iskustvima đaka.

Dodatno, kvalitetan udžbenik treba pružiti mogućnosti za diferencirano učenje, nudeći zadatke s različitim nivoima zahtjeva ili sugestije za specifične metode i tehnike prilagođene individualnim potrebama učenika koji napreduju različitim tempom.

3.3. Sticanje znanja, vještina i formiranje vrijednosnih stavova

Kao osnovno nastavno sredstvo, udžbenici pružaju strukturane informacije, koncepte i vještine učenicima kako bi podržali njihovo učenje. Međutim, u savremenom obrazovanju, naglasak se sve više stavlja na sticanje funkcionalnog znanja - znanja koje učenici mogu primeniti u realnim situacijama i rješavati praktične izazove. Kao takav, udžbenik dobija na važnosti jer omogućava integraciju teorije i prakse. Klasični udžbenici često su bazirani na prijenosu činjenica i teorijskog znanja, ali savremeni pristup podrazumijeva da udžbenici treba da idu korak dalje. Oni bi trebali da sadrže praktične primjere, vježbe, studije slučaja i interaktivne aktivnosti koje omogućavaju učenicima da primjene naučeno znanje u konkretnim situacijama. „Bez obzira na sve brojnije izvore informacija koji nastaju razvojem tehnike, nastavne tehnologije i medija, a u čemu u najnovije doba izrazito prednjači računalo, udžbenik će, iako po postanku najstariji i najtradicionalniji medij (to je zapravo medij tiskane knjige) u doglednoj budućnosti bez sumnje ostati jedan od najvažnijih izvora znanja u nastavi i uopće u procesu učenja“ (Bežen, 1999:31).

Kada govorimo o vještinama ili kompetencijama koje učenici trebaju sticati kroz obrazovanje možemo navesti različite preporuke. Jednu od njih predložila je Evropska unija³ 2018. godine, a radi se o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje, a to su: pismenost, višejezičnost, matematička kompetencija te kompetencija u prirodoslovlju i inženjerstvu, digitalna kompetencija i kompetencija u tehnologiji, međuljudske vještine i sposobnost usvajanja novih kompetencija, aktivno građanstvo, poduzetništvo te kulturna svijest i izražavanje. Ove kompetencije se sve više uvode u nacionalne kurikulume članica Evropske unije. Razvoj tih kompetencija predstavlja jedan od važnih ciljeva evropske obrazovne politike i nacionalnih obrazovnih politika u evropskim zemljama. Bosna i Hercegovina, kao zemlja u statusu potencijalnog kandidata za članstvo u Evropskoj uniji, pokazuje opredjeljenost uvođenju ključnih kompetencija cjeloživotnog učenja u kurikulume.

U udžbenicima za predmete poput Bosanskog jezika i književnosti, ključne kompetencije koje se trebaju razvijati obuhvataju jezične, komunikacijske, književne i

³ „Preporuke vijeća o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje.“ Evropska komisija. Izvor: <https://education.ec.europa.eu/hr/focus-topics/improving-quality/key-competences>

kulturološke vještine. Učenici bi trebali razvijati vještine čitanja i razumijevanja teksta, pisanja s naglaskom na gramatičku tačnost i strukturu, slušanja i razumijevanja govora te usmenog izražavanja i komunikacije. Također, važno je razvijati sposobnost izražavanja mišljenja i ideja na jasan i koherentan način, interpretaciju i analizu književnih djela te kritičko razmišljanje o književnosti. Učenici trebaju razumjeti kulturnu i historijsku pozadinu književnih djela, prepoznavati književne žanrove, stilove i motive te razvijati svijest o jezičkoj, književnoj i kulturnoj raznolikosti.

Udžbenik nije samo alat za prenošenje znanja i vještina, već on može imati ulogu u oblikovanju vrijednosnih stavova učenika. Bosna i Hercegovina je također preuzela obavezu provođenja reforme obrazovnih sistema i njihovog usklađivanja s evropskim okvirima što znači i da vrijednosti, kao dio kompetencija, moraju biti jasno definirane kao obrazovni ishodi kurikulumu svih predmeta, ali i vankurikularnih aktivnosti, te klime i kulture škole (Soldo, Salibasić i sar., 2017). Stoga sadržaji u udžbenicima trebaju omogućavati izgradnju vrijednosti kao što su iskrenost, poštenje, briga za druge, saosjećajnost, prijateljstvo, marljivost, te doprinose očuvanju nacionalnog i kulturnog identiteta svih naroda.

„Iako je udžbenik glavni, obvezatni, propisani školski izvor znanja, on nikako ne smije biti i jedini izvor znanja. Vrijednost udžbenika raste ovisno o tomu koliko i kako upućuje učenike na druge izvore znanja i informacija” (Malić, 1986:9). Ovaj pristup podržava ideju da učenici trebaju razviti sposobnost samostalnog istraživanja i kritičkog razmišljanja. Kada udžbenik djeluje kao vodič do drugih knjiga i izvora, on potiče učenike da traže dodatne informacije, analiziraju različite perspektive i razvijaju dublje razumijevanje teme koju proučavaju.

3.4. Podsticanje kritičkog razmišljanja

Kritičko mišljenje predstavlja neizostavan cilj obrazovanja i obrazovnih reformi zemalja u razvoju, te se nameće se kao imperativ savremenog svijeta iz dva razloga (Pešić 2003:36):

- savremeno društvo treba građane koji promišljaju i donose odluke samostalno i odgovorno

- savremeni svijet odlikuje značajan tehnološki napredak, vrijeme brzih i stalnih promjena, izloženost pojedinca velikoj količini informacija i značajno povećanoj razini dostupnosti informacija koje nameću potrebu za aktivnim, promišljenim i preispitujućim, kritičkim pristupom.

U kontekstu naprijed navedenog, udžbenici bi trebali biti osmišljeni na način koji podstiče razvoj kritičkog mišljenja kod učenika. Oni trebaju sadržavati raznolike izvore informacija, kao i aktivnosti koje podstiču analizu, tumačenje i ocjenu tih informacija. Uz to, udžbenici trebaju pružiti poticaj za kritičko vrednovanje izvora informacija, kako bi se učenici osposobili prepoznati pristranost i manipulaciju te mogli donositi informirane odluke. Također, važno je da udžbenici podstiču samostalno razmišljanje, argumentaciju i rješavanje problema, te uspostavljaju vezu između naučenog i stvarnog svijeta.

Udžbenici trebaju poticati učenike da aktivno razmišljaju, analiziraju i procjenjuju informacije. Oni bi trebali pružiti zadatke i primjere koji potiču učenike na kritičko razmišljanje, postavljanje pitanja i razvijanje vlastitih mišljenja. Jedan od primjera zadatka koji potiče razvoj kritičkog mišljenja nalazimo u udžbeniku Bosanskog jezika za 8. razred:

Razgovor o odlomku

Osjećaš li se i Ti ponekad usamljeno? Razumiju li roditelji, prijatelji, nastavnici uvijek ono što misliš ili o čemu govoriš?

Želiš li promijeniti neka pravila koja se pred Tebe postavljaju? Šta je potrebno mijenjati?

Moraju li se učenici prilagođavati pravilima škole?

Treba li se škola prilagoditi potrebama učenika?

Zašto Holden želi postati lovac u žitu?

Je li moguće da polje žita bude škola, a lovci nastavnici koji čuvaju djecu od provalije?

Je li Tvoja škola takva?

Smatraš li da je polje žita – polje slobode? Zašto je onda potreban lovac?

Razumiješ li šta je Caulfieldu nastavnik htio reći? Zašto obrazovani ljudi imaju više mogućnosti da stvore vrijedne stvari? Želiš li Ti dati svoj doprinos svijetu? Hoće li Ti škola u tome pomoći? Kako? Zašto je važno biti skroman?

Slika 2. Primjer zadatka usmjerenog poticanju razvoja kritičkog razmišljanja učenika (Ibrahimović i sar., ***)

3.5. Unapređenje funkcionalnog znanja, razvoj intelektualnih i emocionalnih sposobnosti

U savremenom obrazovanju, naglasak se sve više stavlja na sticanje funkcionalnog znanja kao ključnog elementa za razvoj intelektualnih i emocionalnih sposobnosti učenika. Prema dostupnoj literaturi (Lalović, 2010:9) funkcionalno znanje možemo povezati sa vrstom procesnog znanja u kojem učenik/ca vlada informacijama na način da od njih može nešto da uradi, da analizira, rastavi na dijelove, uporedi po nekom kriterijumu, klasifikuje, sumira, poveže, primjeni, izvede zaključak ili riješi problem. Dakle, možemo reći da se funkcionalno znanje razlikuje od pasivnog, deklarativnog znanja koje se fokusira na činjenice i informacije. Umjesto toga, funkcionalno znanje se odnosi na sposobnost primjene naučenih informacija i vještina u stvarnim životnim situacijama. Učenici koji su osposobljeni funkcionalnim znanjem sposobni su da se suoče sa raznim životnim situacijama, bilo da se radi o finansijskim odlukama, profesionalnim izazovima ili ličnim međuljudskim odnosima. Ovakav pristup obrazovanju ne samo da priprema učenike za uspeh u svojim karijerama, već ih i osposobljava da budu odgovorni građani koji doprinose društvu. Kroz naglašavanje funkcionalnog znanja u udžbenicima, obrazovni sistem podržava sveobuhvatan razvoj učenika. Kroz praktične primjere, zadatke i interaktivne metode, učenici su motivisani da istražuju, razmišljaju kritički i primjenjuju svoje znanje na realne situacije. Ovaj pristup obrazovanju omogućava im da izgrade temelje koji će im služiti tokom cijelog života, bilo da se radi o profesionalnom uspjehu ili ličnom zadovoljstvu.

Bosna i Hercegovina se 2018. godine pridružila OECD-ovom programu PISA istraživanja čiji je jedan od ciljeva evaluacija obrazovnog sistema. Ovim istraživanjem nastojalo se utvrditi da li učenici mogu, ne samo da reproduciraju znanje, nego koliko dobro mogu da proširuju znanje iz onoga šta su naučili te da ga primjene u nepoznatim situacijama, kako u školi tako i van nje. Rezultati su pokazali da je oko 46% 15-godišnjaka dostiglo osnovni nivo uspjeha u čitanju što podrazumijeva da su učenici sposobni čitati jednostavne i poznate tekstove i razumjeti ih doslovno, ali i pokazati određenu sposobnost povezivanja nekoliko informacija, donošenja zaključaka koji nadilaze ono što je eksplicitno navedeno i povezivanja teksta sa njihovim ličnim iskustvom i znanjem. Ovi rezultati su niži od OECD i EU prosjeka (Džumhur, 2019). U pravcu unapređenja čitalačkog nivoa, udžbenici bi

trebali biti koncipirani na način koji podstiče interaktivnost, kritičko razmišljanje i primjenu naučenog znanja. Zadaci u udžbenicima bi trebali ići dalje od pasivnog reproduciranja informacija. Umjesto toga, trebali bi se fokusirati na razumijevanje dubljih konceptualnih veza između različitih informacija, podsticati analizu i evaluaciju informacija, te omogućiti učenicima da primjene to znanje u novim i nepoznatim situacijama. Pored toga, udžbenici bi trebali biti osmišljeni tako da podstaknu lično angažovanje učenika. To može uključivati postavljanje pitanja koja se odnose na njihova lična iskustva, traženje mišljenja i stavova učenika, te povezivanje sadržaja sa realnim životnim situacijama i aktuelnim događajima. Ovakav pristup ne samo da motiviše učenike već ih i povezuje sa sadržajem na dubljem nivou, čime se olakšava razumevanje i usvajanje gradiva.

4. Udžbenička politika u BiH

U okviru obrazovnog sistema Bosne i Hercegovine, postoje razlike između entiteta kada je u pitanju izdavanje udžbenika. U Republici Srpskoj, udžbenike izdaje Zavod za školstvo, što znači da postoji centralizovani pristup proizvodnji i distribuciji udžbenika. S druge strane, u Federaciji Bosne i Hercegovine postoji 13 izdavačkih kuća koje izdaju udžbenike (Mujić i Knežević, 2016:19). Svaki kanton u Federaciji BiH ima svoje specifične zahtjeve i pravila vezana za odabir i korištenje udžbenika. Ovo može dovesti do različitih verzija udžbenika za iste predmete u različitim kantonima. Također, cijene udžbenika mogu varirati u zavisnosti od izdavačke kuće i kantona.

Prema onome što je navedeno u *Zakonu o udžbenicima u Kantonu Sarajevo (2021)*, mogli bismo reći da udžbenička politika predstavlja skup pravila, smjernica i odluka koje se odnose na proizvodnju, distribuciju, odabir i korištenje udžbenika u obrazovnom sistemu. Kao takav ona za cilj ima regulisanje procesa vezanih za udžbenike, kako bi se obezbedio kvalitetan obrazovni materijal za učenike i nastavnike. Nadležnost u proceduri odobravanja udžbenika vrši Ministarstvo za odgoj

i obrazovanje, te donosi rješenja za upotrebu odnosno povlačenje udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava (Član 5).

Pored nadležnosti u proceduri odobravanja udžbenika, Ministarstvo također utvrđuje Udžbenički standard koji predstavlja osnov za donošenje stručne ocjene kvaliteta rukopisa udžbenika, radne sveske i drugih nastavnih sredstava i materijala. Udžbeničkim standardom se utvrđuju različiti zahtjevi kao što su: naučni, pedagoško psihološki, didaktičko-metodički, etički, jezički te likovno-grafički. Osobito za naš rad je bitno objasniti pedagoško-psihološki zahtjev koji se odnosi na to da udžbenik treba da bude usklađen s ciljevima i načelima nastavnog plana i programa i ishodima učenja nastavnog predmeta (u našem slučaju Bosanskog jezika i književnosti), usmjeren na sticanje i razvijanje temeljnih kompetencija, vještina i funkcionalnog znanja za cjeloživotno obrazovanje (Član 6).

Ministarstvo donosi konačnu odluku o formiranju stručnih timova recenzenata. Stručni tim recenzenata čine nastavnici praktičari za konkretan nastavni predmet i u pravilu nastavnici metodičari za konkretan nastavni predmet sa univerziteta. Stručni tim recenzenata ocjenjuje rukopis udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava, u skladu sa udžbeničkim standardom, a prethodno svaki od članova stručnog tima potpisuje izjavu o preuzimanju moralne i materijalne odgovornosti za stručnu ocjenu rukopisa (Član 13).

Na osnovu mišljenja i ocjena stručnog tima recenzenata o rukopisu udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava, Ministarstvo donosi rješenje o upotrebi udžbenika, radnih udžbenika i drugih nastavnih sredstava. Udžbenik za koji se donese konačno rješenje kojim se odobrava upotreba uvrstit će se na Kantonalni spisak. Udžbenici za osnovnu i srednju školu koji se uvrste na Kantonalni spisak, mogu se koristiti u osnovnim i srednjim školama u Bosni i Hercegovini, koje ga prihvataju u skladu sa svojim propisima iz te oblasti (Član 14). Ovaj član zakona potencijalno može imati neke negativne posljedice u praksi ukoliko dovede do ograničenog izbora udžbenika, zastarjelog sadržaja, manjka konkurencije među izdavačima udžbenika. Ovo može dovesti do manjeg podsticaja za inovaciju, poboljšanje kvaliteta udžbenika. Ministarstvo će odobriti za svaki predmet i za svaki razred dva najbolje rangirana udžbenika po ostvarenim bodovima, uz obavezu da prvorangirani udžbenik isključivo bude u upotrebi (Član 15).

Iako zakon predviđa navedeno, rezultati analiza pokazuju nešto drugačije stanje u praksi. Naime, podaci istraživanja koje su 2016. godine proveli autori Mujić i

Knežević pokazali su da su u udžbenicima zabilježene brojne greške i neistine koje djeca i dalje uče. Odluku iz kojih će udžbenika djeca učiti donosi nastavničko vijeće svake škole odnosno unutar svakog aktiva se odabere najbolji s liste odobrenih udžbenika za svaki predmet. Često se dešava da nastavnici/e zbog unaprijed napisanih i naučenih nastavnih planova i priprema za časove ne uzimaju nove i bolje udžbenike koji su ponuđeni na listi odobrenih udžbenika nego uzimaju udžbenike po kojima rade već duži niz godina (Mujić i Knežević, 2016:20). Odluka nastavnika da se drže starih udžbenika uprkos postojanju novih i boljih udžbenika može imati neke moguće negativne posljedice:

1. Stariji udžbenici mogu sadržavati informacije koje su zastarjele ili netačne. Ovo može negativno uticati na kvalitet obrazovanja učenika, jer im ne pruža najnovija saznanja i informacije. Učenici mogu biti uskraćeni za aktuelne informacije, razvoj tehnologije i savremene pristupe učenju.

2. Novi udžbenici često nude ažuriran i poboljšan sadržaj koji je prilagođen savremenim obrazovnim potrebama. Korištenje starih udžbenika može ograničiti mogućnosti prilagođavanja nastave, uključujući različite stilove učenja, interaktivne vježbe i primjere iz stvarnog svijeta koji bi učenicima omogućili bolje razumijevanje i primjenu gradiva.

3. Novi udžbenici često sadrže inovativne pedagoške pristupe, kao što su aktivno učenje, istraživačko učenje, primjena tehnologije i drugi interaktivni elementi. Korištenje starih udžbenika može dovesti do propuštanja ovih novih pedagoških pristupa, što može uticati na motivaciju, angažovanje i efikasnost učenja.

4. Ignorisanje novih udžbenika može ograničiti profesionalni razvoj nastavnika. Korištenje novih udžbenika zahtjeva prilagođavanje, sticanje novih znanja i vještina. Nastavnici koji se drže starih udžbenika mogu propustiti priliku da unaprijede svoju pedagogiju i ostvare bolje rezultate u nastavi.

Važno je da se nastavnici podstiču na stalni profesionalni razvoj i da imaju pristup relevantnim obrazovnim materijalima kako bi obezbijedili kvalitetnu nastavu koja je usklađena s najnovijim saznanjima i praksama u obrazovanju.

II METODOLOŠKI DIO ISTRAŽIVANJA

5. 1. Problem istraživanja

Ovo istraživanje se bavi problemom primjene Bloomove taksonomije obrazovnih ciljeva prilikom vrednovanja ishoda iz predmeta Bosanski jezik i književnost. Postavlja se pitanje jesu li i na koji način zadaci za vježbanje i provjeru znanja sadržani u udžbenicima iz ovog predmeta formulirani na temelju Bloomove taksonomije, koja omogućava razlikovanje kvantitativnih i kvalitativnih obilježja različitih nivoa ovladanosti obrazovnim sadržajem. Aktuelne kurikulumske reforme zahtijevaju promjenu paradigme u planiranju nastave i polazak od ishoda učenja umjesto od sadržaja. Međutim, pitanje vrednovanja ostvarenosti tih ishoda relativno je zanemareno u istraživanjima i postoji potreba za identificiranjem pokazatelja u tom dijelu odgojno-obrazovnog procesa. Usmjeravajući pažnju prema vrednovanju ishoda učenja, ovo istraživanje aktuelizira i pitanje konstruktivnog poravnanja, tj. usklađenosti ishoda i načina na koji se provjerava njihova ispunjenost.

Ovaj problem istraživanja ima praktične implikacije u obrazovnom sistemu jer omogućava nastavnicima da dobiju jasniju sliku o tome koliko učenici stvarno razumiju gradivo i koliko su sposobni primijeniti svoje znanje.

5.2. Predmet istraživanja

Kako sam naslov sugerira, predmet ovog istraživanja jesu udžbenici Bosanskog jezika i književnosti te usklađenost njihovih sadržaja namijenjenih vježbanju učenika sa Bloomovom taksonomijom. U savremenom odgoju i obrazovanju Bloomova taksonomija nailazi na široku upotrebu kao okvir za kreiranje zadataka pomoću mjerljivih glagola razvrstanih u tri domene: kognitivnoj, afektivnoj i psihomotornoj. Ovim istraživanjem namjeravamo utvrditi koji nivoi odgojno-obrazovnih postignuća su najzastupljeniji u zadacima, te da li se u konačnici kod učenika vrednuje činjenično ili funkcionalno znanje. Uzorak istraživanja činit će udžbenici Bosanskog jezika i književnosti od šestog do devetog razreda koji se primjenjuju u školama na području Kantona Sarajevo. Vrednovanje je neizostavan dio nastavnog procesa kojim se procjenjuje razina usvojenog znanja učenika. Bez te aktivnosti nepoznato je šta i

koliko učenik zna, za šta je sposoban i u kojoj mjeri. Jedan od načina vrednovanja učeničkog znanja ogleda se u kreiranju zadataka u udžbenicima. Vrednovanje se najčešće vezuje uz pismene i usmene provjere, a manje pažnje se posvećuje zadacima koje učenici rade tokom procesa učenja i poučavanja, pogotovo onim koji su sadržani u udžbenicima. Istovremeno, udžbenici predstavljaju didaktički prilagođen materijal za vježbanje i pripremanje za pismene i usmene provjere znanja. Stoga se može reći da udžbenik ima funkciju u procesu učenja za vrednovanje. Očekuje se da će rezultati istraživanja pokazati jake i slabe strane udžbeničkih sadržaja namijenjenih vrednovanju odgojno-obrazovnih ishoda, te kao takvi mogu biti korisni u kontekstu pokrenutih procesa obrazovne reforme.

5.3. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je utvrditi jesu li i na koji način postavke Bloomove taksonomije odgojno-obrazovnih ciljeva primijenjene prilikom kreiranja zadataka sadržanih u udžbenicima Bosanskog jezika i književnosti od VI do IX razreda.

5.4. Zadaci istraživanja:

Na osnovu ovako postavljenog cilja istraživanja konkretizirali smo pet zadataka.

1. Analizirati zakonske odredbe o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učeničkog znanja u Kantonu Sarajevo.
2. Utvrditi koji nivoi odgojno-obrazovnih ishoda su najzastupljeniji u zadacima sadržanim u udžbenicima iz Bosanskog jezika i književnosti.
3. Izdvojiti i klasificirati zadatke iz udžbenika za Bosanski jezik i književnost prema oblastima jezičkog i književnog područja.
4. Utvrditi koje kompetencije učenika se mogu vrednovati na osnovu analiziranih zadataka iz udžbenika prema Bloomovoj taksonomiji.
5. Identificirati sličnosti i razlike u primjeni Bloomove taksonomije u zadacima zastupljenim u različitim razredima.

5.5. Istraživačka pitanja:

Osnovno istraživačko pitanje, proisteklo iz cilja istraživanja, glasi: *Da li su u zadacima u udžbenicima za Bosanski jezik i književnost, od VI do IX razreda osnovne škole, primijenjene postavke Bloomove taksonomije i na koji način?*

1. Na koji način je regulisan proces praćenja, vrednovanja i ocjenjivanja učeničkog znanja u dokumentima obrazovne politike u Kantonu Sarajevo?
2. U kakvom su odnosu zastupljenosti zadaci koji omogućavaju vježbanje i provjeru znanja gramatike i oni koji omogućavaju vježbanje znanja književnosti i opće kulture u udžbenicima Bosanskog jezika i književnosti?
3. Omogućavaju li zadaci iz analiziranih udžbenika vrednovanje viših kognitivnih razina znanja Bloomove taksonomije?
4. Koje vještine i kompetencije se kod učenika mogu vrednovati na osnovu analiziranih zadataka iz udžbenika prema Bloomovoj taksonomiji.
5. Koji nivoi znanja su najzastupljeniji u udžbeniku za svaki pojedini razred?

5.6. Metode istraživanja

Istraživanje je provedeno korištenjem sljedećih metoda:

1. Deskriptivna metoda - obuhvata znanstvene postupke za opisivanje pojava u području odgoja i obrazovanja, pri čemu se istražuje stanje i karakteristike pojava bez obzira na njihove uzroke." (Mužić, 1999). Deskriptivnom metodom, posebno općom analizom identificirat ćemo elemente koji se odnose na temu istraživanja u zakonskim aktima i udžbenicima.
2. Komparativna metoda široko je rasprostranjena u društvenim i drugim znanostima. Usporedba (komparacija) omogućuje da se informacije stave u kontekst u kojem se mogu ocijeniti i interpretirati, što je posebno važno kada se susretnemo s novim informacijama o određenoj temi ili pojavi i povežemo ih s prijašnjim spoznajama (Burnham i sar., 2006). U ovom istraživanju komparativna metoda je dvojako primjenjena:

- u svrhu komparacije zastupljenosti različitih nivoa Bloomove taksonomije u analiziranim zadacima
- u svrhu komparacije primjene Bloomove taksonomije u udžbenicima za različite razrede.

5.7. Tehnike istraživanja

Tehnike korištene u ovom istraživanju uključuju:

- **Rad na dokumentaciji** – raspon raznih vrsta dokumenata, koji se mogu primjeniti u pedagoškim istraživanjima, je širok. To je literatura o odgoju i obrazovanju, radovi odgajnika, osobna dokumentacija djelatnika, pisani dokumenti kao što su zakonski i podzakonski propisi o prosvjeti odgojno-obrazovnog rada itd. (Mužić, 1999). Primjenom ove tehnike analizirali smo zakonske dokumente o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učeničkog znanja u Kantonu Sarajevo.
- **Analiza sadržaja** – „Analiza sadržaja, po prirodi podataka je analiza verbalnog ili drugog simboličkog značenja, koji je označen kao sadržaj u komunikaciji pisma, knjige, novinski natpisi, televizijski programi“ (Stojak, 1990:16). Na osnovu ove tehnike došli smo do podataka o primjeni Bloomove taksonomije u radnim zadacima iz udžbenika Bosanski jezik i književnost.

5.8. Instrumenti istraživanja

Pod instrumentima se podrazumijevaju sredstva koja se primjenjuju unutar određenih istraživačkih tehnika (Slatina, M. 2007). Instrumente koje ćemo koristiti za ovo istraživanje su: **evidencioni list i matrica za analizu.**

Primjer matrice za analizu udžbenika Bosanskog jezika i književnosti:

Naziv udžbenika i autora:	
Razred:	
Broj zadataka iz područja gramatike:	

Broj zadataka iz područja jezika:		
Nazivi zadataka iz udžbenika za područje gramatike:		
Nazivi zadataka iz udžbenika za područje književnosti:		
Zadaci iz gramatike koji potiču	Zapamćivanje sadržaja	
	Razumijevanje	
	Primjena	
	Analiza	
	Evaluacija	
	Kreiranje	
Zadaci iz književnosti koji potiču	Zapamćivanje sadržaja	
	Razumijevanje	
	Primjena	
	Analiza	
	Evaluacija	
	Kreiranje	
Dominantna dimenzija znanja: <i>činjenično, konceptualno, proceduralno i metakognitivno</i>		
Da li su zadaci u analiziranom udžbeniku usmjereni na vrednovanje viših kognitivnih razina znanja: DA/NE		
Vještine i kompetencije koje se mogu vrednovati na temelju analiziranih zadataka:		

Primjer evidencionog lista:

1. Identifikacija zakonske regulative Naziv zakona/propisa: Datum usvajanja: Tijelo koje je donijelo:	
2. Sadržaj zakonske regulative o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učeničkog znanja	
3. Kriteriji ocjenjivanja	

5.9. Uzorak

Ovo istraživanje se temelji na analizi korpusa udžbenika iz Bosanskog jezika i književnosti. Na osnovu liste odobrenih udžbenika najprije smo napravili uvid u sadržaj svakog kako bismo utvrdili koji udžbenici sadržavaju najviše zadataka, te kao takvi omogućavaju provođenje istraživanja na osnovu već definisanih zadataka. Primjenom ovog kriterija došli smo do udžbenika navedenih u Tabeli 2.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je na svojoj službenoj Web stranici objavilo spisak odobrenih udžbenika u školskoj 2023/2024. godini.⁴ Uzorak istraživanja čine udžbenici i radne sveske iz Bosanskog jezika i književnosti od 6. do 9. razreda koji se primjenjuju u školama na području Kantona Sarajevo. Naš uzorak u ovom istraživanju čine sljedeći udžbenici prikazani u *Tabeli 2*.

⁴ FMON (2023). *Spisak odobrenih udžbenika u školskoj 2023/2024. godini*. Dostupno na: <http://www.fmon.gov.ba/Obavjest/Pregled?id=913>

Tabela 2: Spisak odobrenih i odabrahnih udžbenika za analizu

<i>R/B</i>	<i>NAZIV UDŽBENIKA</i>	<i>IME I PREZIME AUTORA</i>	<i>IZDAVAČKA KUĆA</i>
1.	Naš jezik – radna bilježnica za šesti razred	Amira i Ismeta Džibrić	„Nam“ Tuzla
2.	Čitanka-udžbenik za sedmi razred	Almira Hadžihrustić	„Sarajevo Publishing“ Sarajevo
3.	Čitanka - udžbenik za osmi razred	Almira Hadžihrustić	„Sarajevo Publishing“ Sarajevo
4.	Čitanka i Radna sveska za deveti razred	Azra Velašević i Vesna Alić	„Vrijeme“ Zenica „Nam“ Tuzla

III ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA

ISTRAŽIVANJA

6.1. Zakonske odredbe o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učeničkog znanja u Kantonu Sarajevo

Prvi zadatak koji smo postavili u našem istraživačkom radu odnosio se na analizu zakonskih odredbi o procesu praćenja, vrednovanja i ocjenjivanja učeničkog znanja na području Kantona Sarajevo. Pravilnik o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učenika osnovnih i srednjih škola u Kantonu Sarajevo („Službene novine Kantona Sarajevo”, 24/2018) definiše navedene pojmove na sljedeći način:

- Praćenje je kontinuirano uočavanje i bilježenje zapažanja o nivou postignuća i ostvarivanju postavljenih ciljeva i zadataka koji su definisani nastavnim planom i programom. Dakle, vidimo da definicija praćenja ističe njegovu kontinuiranu prirodu. Praćenje je usmjereno na bilježenje postignuća učenika u skladu s postavljenim ciljevima i zadacima definiranim nastavnim planom i programom. Ova definicija ističe konkretno praćenje i zapažanje napretka učenika.
- Vrednovanje je kontinuirano i sistematično prikupljanje podataka u procesu učenja i postignuću nivoa kompetencija: znanjima, vještinama, sposobnostima, samostalnosti i odgovornosti prema radu, u skladu s unaprijed definisanim i prihvaćenim načelima, postupcima i elementima, a ostvaruje se praćenjem, provjeravanjem i ocjenjivanjem. Dakle, proces vrednovanja je definiran kao sistemsko i kontinuirano prikupljanje podataka koji obuhvataju različite aspekte učenikovih kompetencija: znanje, vještine, sposobnosti, samostalnost i odgovornost prema radu. Važno je da se vrednovanje provodi u skladu s unaprijed definiranim i prihvaćenim načelima, postupcima i elementima. Ovo ukazuje na potrebu za standardiziranim i dosljednim pristupom vrednovanju.
- Ocjenjivanje je vrednovanje svih važnih činjenica o učeničkim postignućima tokom praćenja i provjeravanja iz svakog nastavnog predmeta, a izražava se ocjenom u skladu sa Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju. Definicija ocjenjivanja naglašava važnost ocjenjivanja kao ključnog dijela procesa praćenja i vrednovanja. Ocjenjivanje se odnosi na vrednovanje svih značajnih činjenica o učeničkim postignućima. Ocjene se izražavaju u skladu sa Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju. Ovo ukazuje na pravni okvir ocjenjivanja kao dijela šireg obrazovnog sistema.

Kada uporedimo definicije koje smo razmatrali u teorijskom dijelu istraživanja s onima koje su prisutne u Pravilniku, dolazimo do zaključka o sličnostima i razlikama u pogledu edukometrijskog i obrazovno-pravnog tretmana navedenih pojmova.

Definicija iz teorijskog dijela istraživanja pojam praćenja vidi kao ključni aspekt poučavanja kojem je cilj potaknuti interes i učenje učenika. Ključna uloga praćenja je unapređenje nastave i podrška učenicima u učenju i razvoju. Povratne informacije koje se dobivaju omogućavaju nastavnicima prilagodbu pristupa kako bi se poticalo učinkovito sudjelovanje učenika. Dok, s druge strane, definicija prema *Pravilniku* praćenje vidi kao kontinuirano uočavanje i bilježenje postignuća učenika u skladu s nastavnim planom i programom. Pored toga fokusira se na postizanje ciljeva i zadataka definiranih nastavnim planom i programom te se definicija čini specifičnijom u smislu da ističe vezu između praćenja i formalnih kurikulumskih elemenata. Uz ovo uspoređivanje, može se primijetiti da su ove definicije komplementarne i da se mogu koristiti zajedno kako bi se postigao cjelovitiji pristup praćenju u obrazovanju.

Kada analiziramo pojam vrednovanja možemo reći da obje definicije naglašavaju važnost kontinuiranog prikupljanja podataka o učenju i postignućima učenika. Pored toga definicije naglašavaju proces praćenja i ocjenjivanja kao sastavnih dijelova vrednovanja. Uočavaju se i neke razlike među ovim definicijama. Prva definicija, preuzeta iz *Pravilnika*, posebno naglašava značaj unaprijed definisanih i prihvaćenih smjernica koje usmjeravaju sam proces vrednovanja. S druge strane, druga definicija prema Pedagoškoj enciklopediji stavlja veći naglasak na holističko promatranje postignuća učenika i ističe ocjenjivanje kao završni korak tog promatranja. Pristup vrednovanju iz ugla obrazovne politike je statičan, dok je edukometrijski pristup razvojni.

Analizirajući pojam ocjenjivanja možemo reći da obje definicije naglašavaju praćenje učeničkih postignuća i dogovorene kriterije ili zakonske odredbe koje utječu na ocjenjivanje. S druge strane postoje i razlike između ovih definicija. Prva definicija (Matijević, 2004) naglašava dodjeljivanje ocjena kao rezultat razvrstavanja učenika prema postignutim rezultatima. Ova definicija može biti korisna u situacijama gdje je potrebno jasno klasificirati učenike prema postignućima, kao što je rangiranje ili pružanje dodatne podrške učenicima s različitim nivoima postignuća. Druga definicija (prema *Pravilniku*) širi perspektivu ocjenjivanja, uključujući vrednovanje svih važnih

činjenica o učeničkim postignućima, te naglašava usklađenost s zakonskim odredbama. Ova definicija može biti korisna u obrazovnom sistemu koji teži holističkom pristupu procjeni učenika i koji želi osigurati da ocjenjivanje bude u skladu s pravnim smjernicama.

Na osnovu provedene analize možemo zaključiti da dokumenti obrazovne politike naglašavaju konzistentnost, kontinuitet i sistematičnost u praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učeničkog znanja. Definirani su jasni standardi i smjernice kako bi se osigurao dosljedan i ciljano usmjeren proces procjene učeničkog napretka. Time se naglašava važnost obezbeđivanja dosljednog i sveobuhvatnog pristupa procjeni učeničkog napretka, što omogućava transparentno i pravedno vrednovanje u skladu s unaprijed postavljenim standardima. Međutim, primjetno je kako u nastojanju da se normativno odredi područje praćenja, ocjenjivanja i vrednovanja, *Pravilnik* zanemaruje činjenicu da je odgojno-obrazovni proces dinamičan i da svi učenici ne napreduju istom brzinom, niti savladavaju sadržaje istim kvalitetom. Stoga je potrebno uvažiti autonomiju nastavnika u pogledu provedbe ovih aktivnosti, a na temelju prosudbe o potrebama učenika u odgojno-obrazovnom procesu. Na taj način bi se spriječilo da proces praćenja, ocjenjivanja i vrednovanja učeničkog rada ispunjavajući zakonske odredbe narušava prirodni proces razvoja učenika.

6.2. Odgojno-obrazovni ishodi u udžbenicima od VI do IX razreda

Autorice udžbenika pod nazivom „*Naš jezik - radna bilježnica*” za šesti razred osnovne škole su: Amira i Ismeta Džibrić. Udžbenik je izdat 2009. godine i sastoji od pet cjelina opisanih i razrađenih na 161 stranici. Kada govorimo o zadacima iz gramatike uočavamo da većina njih pripada drugom nivou Bloomove taksonomije, tačnije nivou razumijevanja. U takvnim zadacima od učenika se obično traži da objasni, uoči, odredi, izdvoji, napiše, razgovara o određenim rečenicama, riječima, izrekama, izrazima i slično. U zadacima iz književnosti uočavamo da većina njih također pripada nivou razumijevanja (20 zadataka), ali je približan broj zadataka (16) na nivou kreacije. S jedne strane, u takvim zadacima od učenika se obično traži da razumiju određena značenja, uoče i povežu glavne ideje, objasne ili opišu određeni

tok događaja. Dok, pak s druge strane, u zadacima se od učenika traži da kreira, zamisli, nacrt, odglumi ili u konačnici da kreativno ili divergentno koristi postojeća znanja.

Dominantna dimenzija znanja, kako je identificirano u matrici za analizu (*Prilog 2*), obuhvata konceptualno i metakognitivno znanje. Prema analizi, 33 zadatka klasificirana su u kategoriju konceptualnog znanja, dok 43 zadatka pripadaju kategoriji metakognitivnog znanja. Ovi rezultati ukazuju na potrebu da se od učenika zahtijeva dublje razumijevanje gradiva i sposobnost refleksije o vlastitom učenju, što predstavlja ključni aspekt razvoja kritičkog mišljenja.

Kada je riječ o usmjerenosti zadataka prema višim razinama znanja, rezultati su raznoliki. Zadaci iz gramatike ne potiču više razine razmišljanja jer od ukupno 38 zadataka, njih 30 spada u niže kategorije znanja (znanje, razumijevanje i primjena). S druge strane, zadaci iz književnosti su usmjereni na vrednovanje viših kognitivnih razina, budući da od ukupno 61 zadataka, njih 32 pripadaju višim kategorijama znanja, naročito većina pripada nivou kreacije (16 zadataka).

Tabela 3: Broj zadataka za svaki pojedinačni nivo Bloomove taksonomije

Nivo Bloomove taksonomije:	Broj zadataka iz gramatike:	Broj zadataka iz književnosti:
Zapamćivanje sadržaja	7	6
Razumijevanje	13	20
Primjena	10	4
Analiza	4	12
Evaluacija	1	4
Kreiranje	6	16

Tabela 4: Broj zadataka za svaku dimenziju znanja

DIMENZIJA ZNANJA	BROJ ZADATAKA IZ PODRUČJA GRAMATIKE	BROJ ZADATAKA IZ PODRUČJA KNJIŽEVNOSTI
Činjenično	7	6

znanje		
Konceptualno znanje	13	20
Proceduralno znanje	10	4
Metakognitivno znanje	11	32

Udžbenik "*Čitanka za sedmi razred osnovne škole*", autorice Almirice Hadžihrustić, izdat je 2010. godine, sastoji se od 136 stranica, a sadržaj je raspoređen u sedam cjelina. Primjećujemo da većina zadataka iz područja gramatike pripada trećem nivou Bloomove taksonomije, dakle nivou primjene u kojima se od učenika najčešće očekuje primjena stečenih znanja u stvarnim situacijama. Ovi zadaci zahtijevaju od učenika da sastave rečenice primjenjujući određena gramatička pravila, kao što su: konjugacija glagola, pravilna upotreba malih i velikih slova, ili pretvaranje kongruentnih atributa u nekongruentne. Ovaj pristup omogućava učenicima da primijene gramatička pravila. Analiza zadataka pokazuje da nijedan od njih ne pripada nivou evaluacije, što sugerira da je akcenat ovog udžbenika na razvijanju osnovnih jezičnih kompetencija, a ne na procjeni dubljeg razumijevanja učenika ili kritičkog razmišljanja.

Kada je riječ o zadacima iz područja književnosti, uočavamo da većina njih pripada nivou kreacije, gdje se od učenika očekuje da pokažu duboko razumijevanje teksta i sposobnost analize, interpretacije te izražavanja vlastitih ideja i stavova kroz kreativno pisanje. Zadaci na nivou kreacije također omogućuju uspostavu korelacije sa srodnim predmetnim područjima, prije svega sa Likovnom i Muzičkom kulturom.

Kada je riječ o dominantnim dimenzijama znanja, u zadacima iz područja gramatike utvrđeno je da većina njih pripada proceduralnom znanju, dok su zadaci iz područja književnosti usmjereni ka metakognitivnom znanju. To implicira da se od učenika očekuje da učinkovito primjenjuju gramatička pravila i strukturu jezika u praktičnim situacijama kada je riječ o gramatici, dok se u području književnosti od njih očekuje da se izražavaju kreativnim pisanjem priča i pjesmica, da pretvore književni tekst u strip, da kreiraju masku lika iz romana i slično. Dakle, možemo reći da su zadaci u

analiziranom udžbeniku usmjereni ka vrednovanju viših nivoa znanja iz književnosti. Također, ovaj udžbenik se izdvaja po tome što nudi dodatne zadatke za one učenike koji žele produbiti svoje znanje, što predstavlja njegovu značajnu prednost u odnosu na prethodni.

Tabela 5: Broj zadataka za svaki pojedinačni nivo Bloomove taksonomije

Nivo Bloomove taksonomije:	Broj zadataka iz gramatike:	Broj zadataka iz književnosti:
Zapamćivanje sadržaja	1	4
Razumijevanje	17	3
Primjena	21	2
Analiza	7	9
Evaluacija	0	5
Kreiranje	10	12

Tabela 6: Broj zadataka za svaku dimenziju znanja

DIMENZIJA ZNANJA	BROJ ZADATAKA IZ PODRUČJA GRAMATIKE	BROJ ZADATAKA IZ PODRUČJA KNJIŽEVNOSTI
Činjenično znanje	1	4
Konceptualno znanje	17	3
Proceduralno znanje	21	2
Metakognitivno znanje	17	26

Udžbenik za osmi razred devetogodišnje osnovne škole napisan od strane autorice Almire Hadžihrustić izdat je 2011. godine u Sarajevu. Sadržaj obuhvata osam cjelina raspoređenih na 161. stranici. Posebnost ovog udžbenika je u njegovoj naglašenoj usmjerenosti na gramatički aspekt učenja, što autorica navodi u uvodnom dijelu. Analizirajući zadatke na kraju lekcije uočavamo da većina njih pripada trećem nivou

Bloomove taksonomije, odnosno nivou primjene. Takvi zadaci omogućavaju učenicima primjenu njihovih znanja i razumijevanju gramatičkih pravila na konkretnim situacijama u praksi. Gramatika je ključna za uspješnu komunikaciju, a nivo primjene od učenika traži razumijevanje pravilnog korištenja gramatike kako bi njihova komunikacija bila jasna, učinkovita i precizna.

Dominantna dimenzija znanja za cjelokupni udžbenik, kako je naznačeno u matrici za analizu (*Prilog 4*), je proceduralno. Dok se činjenično i konceptualno znanje odnose na „znati što“, proceduralno se znanje odnosi na „znati kako“. S obzirom na specifičnosti svakoga nastavnoga predmeta proceduralno znanje podrazumijeva i specifične načina razmišljanja nasuprot općim strategijama za rješavanje problema koje se mogu primijeniti na mnoge discipline (Borić i sar., 2014:286). U okviru udžbenika Bosanskog jezika i književnosti za osmi razred, naglasak je postavljen na poticanje učenika na duboko razumijevanje gramatičkih pravila i njihovu praktičnu primjenu kroz raznolike kontekstualne zadatke.

Tabela 5: Broj zadataka za svaki pojedinačni nivo Bloomove taksonomije

Nivo Bloomove taksonomije:	Broj zadataka iz gramatike:
Zapamćivanje sadržaja	1
Razumijevanje	2
Primjena	32
Analiza	6
Evaluacija	0
Kreiranje	2

Tabela 7: Broj zadataka za svaku dimenziju znanja

DIMENZIJA ZNANJA	BROJ ZADATAKA IZ PODRUČJA GRAMATIKE
Činjenično znanje	1
Konceptualno znanje	2

Proceduralno znanje	32
Metakognitivno znanje	8

U ovom udžbeniku Bosanskog jezika i književnosti za osmi razred, primjećuje se opća potreba za proširenjem spektra kognitivnih izazova u okviru zadanih zadataka. Specifično, potrebno je implementirati zadatke koji potiču analitičke, evaluacijske i kreativne aspekte razmišljanja, nadopunjujući tradicionalne pristupe koji često uključuju primarne gramatičke ili jezične konstrukte.

Nadalje, potrebno je uključiti zadatke koji zahtijevaju sintezu i primjenu jezičnih elemenata na nove i inovativne načine. Na primjer, jedan od predloženih zadataka mogao bi uključivati kreaciju šaljive priče koja zahtijeva upotrebu širokog vokabulara tj. riječi koje počinju s glasovima "dž" i "đ". Ovaj pristup omogućava učenicima da kreativno demonstriraju svoje razumijevanje jezičnih elemenata na način koji potiče razmišljanje izvan ustaljenih okvira.

Kako bi se podržala ova preporuka, mogu se predložiti konkretne teme za šaljive priče poput "Džezva za Džeku," "Đurđevak u džungli" i "Džeparoš u đumbusu." Ove teme služe kao inspiracija za učenike kako bi razvijali svoje kreativno pisanje i istovremeno vježbali upotrebu riječi koje započinju s "dž" i "đ." Ovaj pristup obogaćuje iskustvo učenja i razvija više kognitivne nivoe u okviru nastave Bosanskog jezika.

Čitanka za deveti razred devetogodišnje osnovne škole, koju su napisale autorice Azra Velašević i Vesna Alić, objavljena je 2012. godine od strane izdavačkih kuća "Vrijeme Zenica" i "NAM Tuzla". Ova čitanka se sastoji od četiri cjeline (usmena/narodna književnost, pisana/umjetnička književnost, lektirni kutak i medijska kultura) koje se protežu na ukupno 168 stranica. Značajna karakteristika ovog udžbenika ogleda se u njegovoj izraženoj orijentaciji prema književnosti, što autorice ističu u uvodnom dijelu. U Čitanki se nelazi veći broj zadataka raspoređenih u dvije kategorije: "Tumačenje teksta" i "Kreativni rad". U ovoj analizi naglasak je stavljen na kategoriju "Kreativni rad". U ovoj analizi naglasak je stavljen na kategoriju "Kreativni rad", čiji je cilj motivirati učenike na samostalne istraživačke aktivnosti kroz uvježbavanje, primjenu i provjeru usvojenih znanja i vještina u tumačenju teksta. Pored toga, ovi zadaci su kreirani s namjerom da potaknu učenike

na proširivanje spoznaja upućivanjem na druge izvore znanja o tematskoj cjelini koja se obrađuje.

Većina zadataka iz navedene kategorije pripada četvrtom nivou Bloomove taksonomije, tačnije nivou analize (27 zadataka). Kao što smo naveli u našem teorijskom dijelu, zadaci koji pripadaju nivou analize potiču kritičko razmišljanje i sposobnost dubljeg razumijevanja sadržaja, omogućavajući učenicima da razvijaju svoje analitičke vještine i izraze dublje razumijevanje i razlučivanje informacija. Ovo je važna faza u učenju jer omogućava učenicima da primjene svoje znanje na nove situacije i razvijaju dublje razumijevanje gradiva. Najčešće u ovakvim zadacima učenici nastoje pronaći sličnosti i razlike između pjesama ili odlomaka, izdvojiti osnovne i sporedne motive u pjesmi, analizirati moralne vrijednosti u pjesmi i slično.

Zadaci u analiziranom udžbeniku su usmjereni na vredovanje viših kognitivnih nivoa što implicira da u ovom udžbeniku dominira metakognitivno znanje. Međutim ono što je nedostatak, kod prethodnih udžbenika pa i kod ovog, jesu zadaci na nivou evaluacije. U ovom udžbeniku susrećemo samo jedan zadatak na ovom nivou, a on glasi: „Miroslav Krleža je zabilježio: "Crnjanski pjeva mutno, ali sugestivno." Koliko ti je prihvatljiv ovaj Krležin kritički stav. Napiši nekoliko rečenica kojima ćeš opisati svoje dojmove o ovoj lirskoj prozi Miloša Crnjanskog” (Velašević i Alić, 2012:129).

Tabela 8: Broj zadataka za svaki pojedinačni nivo Bloomove taksonomije

Nivo Bloomove taksonomije:	Broj zadataka iz književnosti:
Zapamćivanje sadržaja	7
Razumijevanje	16
Primjena	6
Analiza	27
Evaluacija	1
Kreiranje	19

Tabela 9: Broj zadataka za svaku dimenziju znanja

DIMENZIJA ZNANJA	BROJ ZADATAKA IZ PODRUČJA KNJIŽEVNOSTI

Činjenično znanje	7
Konceptualno znanje	16
Proceduralno znanje	6
Metakognitivno znanje	47

Uz Čitanku za deveti razred u upotrebi je radna sveska koju su sačinile iste autorice. Radna sveska sastoji se od četiri cjeline i to: usmena/narodna književnost, pisana/umjetnička književnost, medijska kultura i jezik. Analizirajući zadatke ustanovili smo da većina njih iz područja književnosti pripada nivou analize, dok većina njih iz područja gramatike pripada nivou primjene. Većina zadaci iz književnosti pripada metakognitivnoj dimenziji znanja, a kada je riječ o zadacima iz gramatike, većina njih pripada proceduralnoj dimenziji.

Tabela 10: Broj zadataka za svaki pojedinačni nivo Bloomove taksonomije

Nivo Bloomove taksonomije:	Broj zadataka iz gramatike:	Broj zadataka iz književnosti:
Zapamćivanje sadržaja	28	20
Razumijevanje	20	15
Primjena	63	0
Analiza	11	142
Evalvacija	1	15
Kreiranje	3	3

Tabela 11: Broj zadataka za svaku dimenziju znanja

DIMENZIJA ZNANJA	BROJ ZADATAKA IZ PODRUČJA GRAMATIKE	BROJ ZADATAKA IZ PODRUČJA KNJIŽEVNOSTI
Činjenično znanje	28	20
Konceptualno znanje	20	15

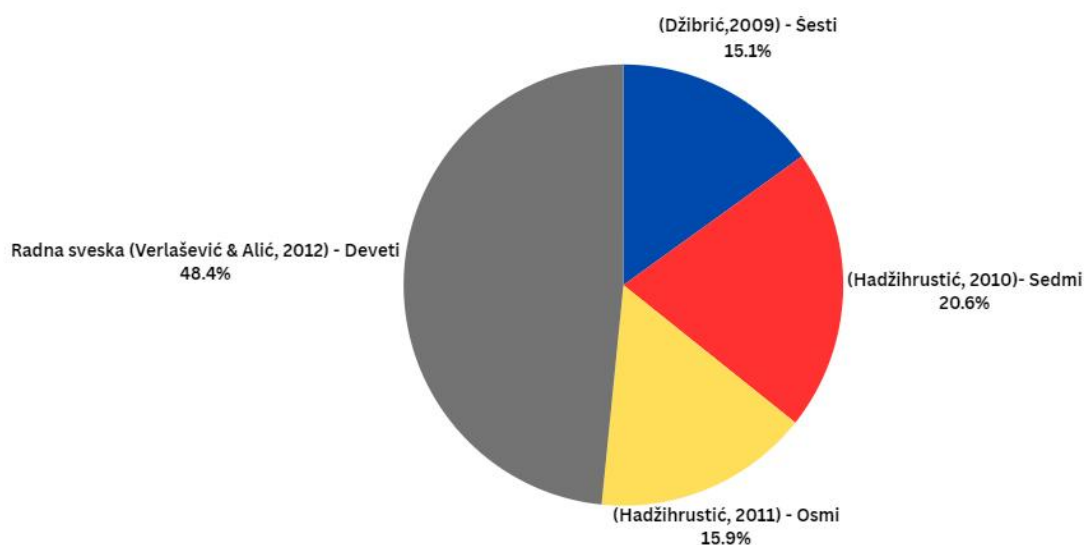
Proceduralno znanje	63	0
Metakognitivno znanje	15	160

Kada sumiramo navedeno, možemo reći da većina zadataka iz gramatike u udžbenicima VI, VII, i VIII razreda pripada nižim nivoima znanja Bloomove taksonomije, naglašavajući nivo razumijevanja i primjene. Suprotno tome, zadaci iz književnosti, posebno u udžbenicima VIII i IX razreda, usmjereni su na više nivoe kritičkog razmišljanja i kreativnosti. Kategorizacija zadataka prema dimenzijama znanja pokazala je da su zadaci iz gramatike fokusirani na proceduralno znanje, dok zadaci iz književnosti često potiču metakognitivno razumijevanje. Analiza udžbenika je također pokazala i nedostatak zadataka na nivou evaluacije posebno u području književnosti s obzirom da ona nudi veći poticaj u odnosu na gramatički aspekt. Ovime se ukazuje na potrebu za unapređenjem kako bi se potaknulo dublje razumijevanje i razvoj kritičkog promišljanja učenika.

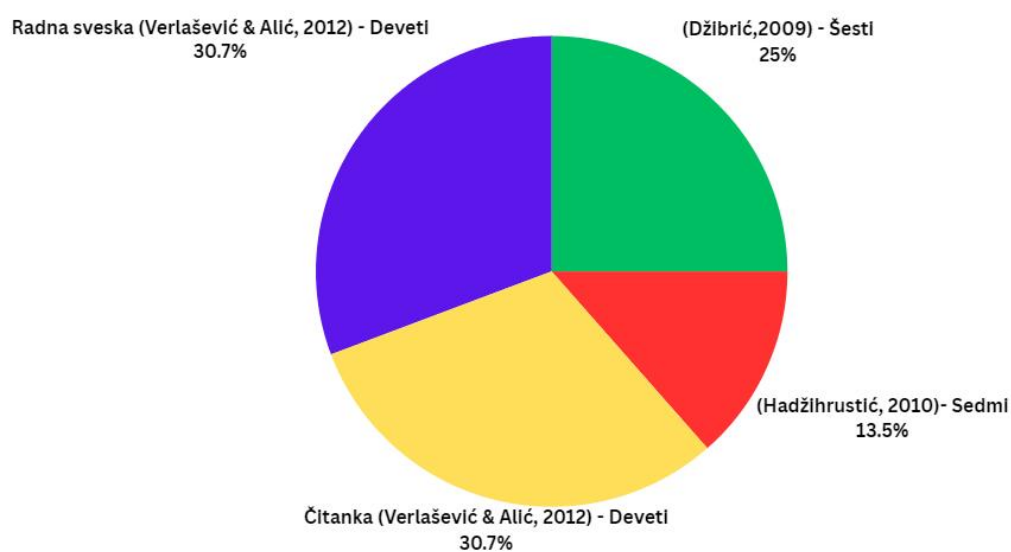
6.3. Zastupljenost zadataka iz gramatike, književnosti i kulturologije u Čitankama

Analizirajući informacije iz udžbenika za šesti razred osnovne škole (Džibrić, 2009), primjećujemo razlike u broju zadataka iz gramatike i književnosti. Naime, udžbenik sadrži trideset osam (38) zadataka iz gramatike i veći broj, tačnije šezdeset jedan (61) zadatak iz područja književnosti. U udžbeniku za sedmi razred (Hadžihrustić, 2010) zabilježeni broj zadataka iz područja gramatike je 52, a iz područja jezika je 33. Budući da je udžbenik za osmi razred (Hadžihrustić, 2011) kreiran s ciljem učenja gramatike, on sadrži ukupno 40 zadataka iz ovog područja. Ukupan broj zadataka u udžbenicima za deveti razred: Čitanka (Verlašević & Alić, 2012) - područje književnosti (75), Radna sveska (Verlašević & Alić, 2012): područje književnosti (75), područje gramatike (122).

Grafikon 1: Postotak zadataka iz gramatike po razredima

Grafikon 2: Postotak zadataka iz književnosti po razredima

Na temelju analize udžbenika za Bosanski jezik i književnost za različite razrede, možemo reći da se odnos zastupljenosti zadataka iz gramatike i književnosti mijenja ovisno o razredu. Udžbenik za šesti razred stavlja veći naglasak na književnost (61 zadatak) u odnosu na gramatiku (38 zadataka). U sedmom razredu, udžbenik sadrži više zadataka iz gramatike (52) u usporedbi s područjem jezika (33). Udžbenik za osmi razred kreiran je s ciljem učenja gramatike, a sadrži ukupno 40 zadataka iz tog područja. Također, Čitanka za deveti razred kreirana je s ciljem učenja književnosti, a sadrži ukupno 75 zadataka. Radna sveska za deveti razred stavlja veći naglasak na učenje gramatike (122) u odnosu na književnost (75).

6.4. Vrednovanje učeničkih kompetencija kroz zadatke u udžbenicima

Analizom zadataka u udžbeniku za **šeti razred osnovne škole (Verlašević i Alić, 2009)**, identificirali smo pet kategorija kompetencija koje vrednuju. U nastavku navodimo primjere za svaku kategoriju.

- **Aktivno slušanje i javni nastup** - Ovaj aspekt vještine može se vrednovati u zadacima koji uključuju grupne diskusije ili izvođenje malih predstava, kao što je zadatak: "Dogovorite se sa nastavnikom da odglumite tekst i napravite malu predstavu. Probajte, bit će zanimljivo" (Isto: 8).
- **Kritičko razmišljanje** - Ovaj aspekt vještine može se vrednovati u sljedećem zadatku: „Osmisli jedan razgovor u kojem ćeš sa drugovima iz razreda ili cijele škole, dogovoriti akciju sličnu ili različitu ovoj, ali čiji je moto Ja imam pravo na zdrav okoliš”(Isto: 11). Dakle učenici će trebati argumentirati svoje stavove i prijedloge te razmisliti o strategijama za provođenje akcije što ujedno potiče razvoj kritičko razmišljanja.
- **Analiza i interpretacija književnih djela** - U ovom zadatku (Isto: 142), učenici se potiču da istraže film koji je snimljen po određenom književnom djelu. Zatim se grupišu u četiri grupe, od kojih svaka ima svoj specifičan zadatak. Ove grupe proučavaju različite aspekte filma, uključujući karaktere, muziku, dijaloge i sličnosti i razlike u odnosu na književno djelo. Ovaj zadatak zahtijeva analitičko razmišljanje, interpretaciju književnog djela i njegovog filmskog adaptiranja te upoređivanje različitih elemenata između knjige i filma.
- **Timski rad i saradnja u grupnim projektima** - U ovom zadatku (Isto: 147), učenici će raditi u grupama kako bi istražili i analizirali biblioteku. Svaka grupa će imati svoje specifične zadatke, ali će morati sarađivati unutar svojih grupa i komunicirati s drugim grupama kako bi prikupili potrebne informacije. Takođe će podnositi izvještaje, prezentirati svoje nalaze i voditi raspravu o značaju biblioteke, razvijajući tako kompetenciju timskog rada, organizacije, komunikacije i argumentacije.
- **Kreativno razmišljanje** - može se vrednovati u sljedećem zadatku: „Nacraj cijelu pripovjetku u četiri-pet sličica kao strip (Isto: 9)”. Kroz ovaj zadatak, učenici razvijaju vještinu kreativnog razmišljanja tako što moraju sažeti

kompleksnu priču u nekoliko sličica, što ih potiče da izaberu ključne trenutke i razmišljaju o efikasnom načinu prenošenja priče. Također, moraju biti kreativni u vizualnom prikazu likova, radnje i atmosfere stripa, što podstiče maštovito razmišljanje.

Pored navedenih, postoje i druge vještine i kompetencije koje se mogu vrednovati u analiziranim zadacima, a to su: analitičke vještine u tumačenju teksta i medijskih sadržaja (Isto: 142), vještine prikupljanja i organizacije informacija (Isto: 147), pisanje poslovnih pisama i poruka (Isto: 37), gramatičke i jezičke vještine (Isto: 115-127), vještine provođenja intervjua (Isto: 141).

Predstavljeni rezultati analize ukazuju na to da udžbenik za šesti razred sadrži zadatke koji omogućavaju razvijanje i vrednovanje kompleksnih kompetencija u području književnog sadržaja. Međutim, nedostaju zadaci iz gramatike koji potiču više kognitivne procese jer je većina njih identificirana unutar prvog i drugog nivoa Bloomove taksonomije.

Vještine i kompetencije koje se mogu vrednovati na temelju analiziranih zadataka iz udžbenika za **sedmi razred (Hadžihrustić, 2010)** su:

- **Pravopisne vještine** - Poznavanje pravila u pravopisu riječi, uključujući pravilno korištenje interpunkcijskih znakova, akcentovanje, pravilno pisanje riječi i njihovih oblika. Primjer zadatka u kojem se može vrednovati ova vještina je: „Od ponuđenih riječi sastavi rečenice tako što ćeš pravilno upotrijebiti veliko slovo: slavonija, aerodromsko naselje, gaza stari grad, polimlje..” (Isto: 96).

- **Gramatičke konstrukcije** - Razumijevanje i pravilna upotreba različitih gramatičkih konstrukcija, kao što su pasiv, kondicional, komparativi i superlativi, i drugi složeniji gramatički koncepti. Primjer: „Sljedeći tekst prepisi u svesku pa izdvoji glagole i odredi u kojem su glagolskom obliku. Onda glagole u aoristu zamijeni perfektom” (Isto: 56).

- **Pisanje sastava** - Vještina pisanja sastava, priče ili pjesme podrazumijeva sposobnost izražavanja misli, emocija i ideja kroz pisani tekst. U stvaranju priče ili pjesme, kreativnost je ključna. To uključuje sposobnost stvaranja originalnih ideja, karaktera i zapleta koji će zainteresovati čitaoca. Primjer zadatka u kojem se može vrednovati ova vještina: „Napiši sastav u kojem ćeš iznijeti svoja razmišljanja i ugođaje nakon interpretacije ove pjesme” (Isto: 28).

- **Vještine argumentacije** su ključne sposobnosti koje omogućavaju učenicima da uspješno iznose, podržavaju i brane svoje stavove ili tvrdnje. Ove vještine su važne u mnogim aspektima obrazovanja, kao i u svakodnevnom životu, jer omogućavaju osobama da izraze svoje misli na jasan i uvjerljiv način. Primjer zadatka u kojem se može vrednovati ova vještina glasi: „Organizuj debatu u razredu u kojoj ćete iznijeti svoje mišljenje o Neziru i sredini koja se grubo poigrala s Nazinim osjećanjima” (Isto: 69).

- **Interpretacija književnog teksta** - Interpretacija književnog teksta je kompetencija kroz koju učenici ovladavaju razumijevanjem dubljih slojeva i značenja književnih djela te razvijanje kritičkog razmišljanja, analitičkih sposobnosti i sposobnosti izražavanja vlastitih ideja. Usvajajući umijeće interpretacije učenik uči kako prepoznati i razumjeti različite književne elemente, kao što su likovi, radnja, simboli, motivi, stil i tema. Primjer zadatka u kojem se može vrednovati kompetencija interpretacije književnog djela glasi: „Pokušaj opisati lik Davida Štrpca, onako kako si ga nakon čitanja i interpretiranja ovog odlomka ti doživio/la” (Isto: 144).

Pored navedenih, kod učenika se kroz analizirane zadatke mogu vrednovati i niz drugih vještina i kompetencija poput: vještine pisanja autobiografije (Isto: 133), vještine izražajnog čitanja (Isto: 129), vještine traženja informacija na Internetu (Isto: 98) i kritičko upoređivanje informacija (Isto: 102).

Analiza udžbenika za **osmi razred (Hadžihrustić, 2011)** pokazala je usmjerenost na jednu kompetenciju – **pravilna primjena gramatičkih pravila**. To uključuje pravilno oblikovanje rečenica, upotrebu pravilnih glagolskih vremena, pravilne konjugacije glagola, ispravno postavljanje interpunkcijskih znakova i mnoge druge aspekte gramatike jezika. Ova kompetencija pomaže učenicima da jasno i precizno komuniciraju što se direktno reflektuje na njihov emocionalni i socijalni razvoj. Ovu kompetenciju učenici mogu stjecati kroz zadatke na nivou primjene.

Kompetencije ili vještine koje se kod učenika mogu vrednovati na osnovu analiziranih zadataka iz Čitanke za **deveti razred (Verlašević & Alić, 2012)** su: analiza i komparacija, kritičko razmišljanje, istraživačke vještine, kreativno pisanje, kulturološka svijest, jezičke vještine, vizuelna i scenska interpretacija, komunikacijske vještine, informacijska pismenost, razumijevanje etičkih pitanja,

razvoj muzičkih vještina.

Analizirani zadaci iz Radne sveske za **deveti razred (Verlašević & Alić, 2012)** obuhvataju različite jezične kompetencije i vještine koje se mogu vrednovati kod učenika. Kada govorimo o gramatičkim vještinama to mogu biti sljedeće: razumijevanje procesa tvorbe riječi u jeziku, kreativnost u stvaranju novih riječi korištenjem interfiksa, prefiksa i sufiksa, razumijevanje akcentualnih obrazaca u jeziku, razumijevanje arhaizama i njihovih sinonima, kreativnost u dokumentiranju i uspoređivanju lokalnih riječi s standardnim jezikom, pisanje životopisa, pisanje biografije, pisanje eseja o odabranoj temi itd. Od zadataka iz područja književnosti izdvojili smo sljedeće: analitičke vještine za izvlačenje ključnih informacija iz teksta, analiza likova i njihovih karakteristika, razumijevanje motivacije i psihologije likova, kritičko razmišljanje i interpretacija autorskog stava, razumijevanje strukture eseja i argumentativne tehnike, razumijevanje tema o identitetu, interpretacija lirske poezije i analiza stihova i sl.

Analiza udžbenika za osnovnu školu pokazuje da su zadaci raznoliki i prilagođeni različitim jezičnim kompetencijama učenika. U šestom razredu, naglasak je na aktivnom slušanju, kritičkom razmišljanju, analizi književnosti, timskom radu i kreativnom razmišljanju. Primjećen je nedostatak zadataka iz gramatike na višim nivoima (analiza, evaluacija i kreacija). U sedmom razredu, vrednuju se pravopis, gramatičke konstrukcije, pisanje sastava, argumentacija te interpretacija književnih djela. Također se razvijaju jezičke vještine, pisanje poslovnih pisama, intervjuiranje itd. Osmi razred fokusira se na pravilnu primjenu gramatičkih pravila za jasnu komunikaciju i socijalni razvoj učenika. U devetom razredu, udžbenik obuhvaća različite jezične kompetencije, uključujući gramatiku, analizu teksta, likova, motivacije, kritičko razmišljanje i pisanje eseja.

6.5. Primjeri primjene Bloomove taksonomije u zadacima sadržanim u udžbenicima od VI do IX razreda

Primjeri zadataka (nivo razumijevanja) iz područja gramatike za **šesti razred (Verlašević i Alić, 2009)** su:

- Objasni značenje izreka: a) *Ako koza laže, rog ne laže.* b) *Lijepa riječ gvozdena vrata otvara.* c) *Ko rano rani, dvije sreće grabi* (str. 47).
- Odredi u kojim je rečenicama osnovno, a u kojim preneseno značenje: *Na nebu sija sunce. Ti si moje sunce. Srce mi jako kuca. On je pravo srce* (str. 51).
- Razgovarajte o subjektima iz sljedećih rečenica. *Praporac ga mrko pogleda. Nije volio udovice. Stajali su on i Mungos na vratima stana. Stajali su dugo i pričali* (str. 110).

Primjeri zadataka (nivo razumijevanja i kreacije) iz područja književnosti za **šesti razred** su:

- Kada kažemo da je film poput pozorišne predstave (str.140)?
- Da si imao-la priliku da gledaš pozorišnu predstavu? Ako jesi, odgovori: Kome se obraćaju glumci u pozorištu? Kako si doživio govor glumca? Objasni izreku *Kamera ne laže* ako je primijenimo na filmsko platno (str. 140)?
- Zamisli da si dio tima koji izdaje novine. Smisli svojim novinama zvučno ime, oboji ga i ispuni ostale podatke: redakcija novina, glavni urednik, kada izlazi, kolika je cijena... (str. 131).
- Pokušaj sam-a da nacrtáš strip šaljivog sadržaja u 5-6 sličica (str. 132).

Zadaci koji ilustriraju kako se udžbenik za **sedmi razred (Hadžihrustić, 2010)** usmjerava na primjenu gramatičkih pravila u stvarnim kontekstima navedeni su ispod:

- U pjesmi Jure Karakaša uoči glagole u prezentu pa ih konjugiraj (str. 45).
- U odlomku priče Regoč Ivane Brlić Mažuranić uoči perfekte i pluskvamperfekte, pa onda pluskvamperfekte zamijeni perfektom (str. 58).
- Sljedeći tekst prepishi pravilno u svoju svesku: *Kroz šumu ide mali kurir. Pazi da ne stane na suhu grančicu da nebi izazvao kakav šum...* (str. 100).

Nekoliko primjera zadatka iz udžbenika za **sedmi razred** na nivou kreacije, a to su:

1. Zajedno sa nastavnikom/com dramatizujete ovu pjesmu. Pozovite i nastavnika/cu muzičke kulture da vam pomogne u stvaranju muzičke pratnje (str. 20).
2. Budi i ti mali pjesnik ili mala pjesnikinja. Pokušaj napisati pjesmu ili sastav. Tema: Blistavost i ljepota jednog jutra (str. 38).
3. Ova pjesma je u tebi sigurno probudila određene ugođaje. Pokušaj ih pretvori u sliku. Nacrtaj to (str. 39).

Analizom udžbenika za **osmi razred (Hadžihrustić, 2011)** identificirali smo zadatke koji ilustriraju usmjerenost na nivo primjene:

- Pravila o izgovoru i pisanju glasa č već znaš. Na osnovu primjera prisjeti se pravila pa pokušaj napisati nekoliko rečenica u kojima ćeš ovaj glas pravilno upotrijebiti (Hadžihrustić, 2011:120).
- U sljedećim rečenicama obilježi zarez. Zadatak uradi u svojoj svesci. Emina se sapliće u crnu prosutu svilu diže je na rukama i u tami osjećam joj samo oči. Po sredini polomljena nekakvom tamnijom linijom duga je kao prosjak Huso Pelengir sa slomljenom nogom...(Hadžihrustić, 2011:129).
- Od glagolskih priloga sadašnjih (prepisujući, kopajući, berući, čisteći, noseći) sastavi rečenice u kojima će glagolski prilog sadašnji obilježavati neku okolnost pod kojom se vrši radnja predikata (Hadžihrustić, 2011:41).

Primjeri zadatka iz Čitanke za **deveti razred (Verlašević & Alić, 2012)** koji pripadaju nivou analize:

- Prepoznaj sličnosti i razlike između ovih dviju pjesama (Velašević i Alić, 2012:11).
- Potraži u biblioteci Ljetopis Mula Mustafe Bašeskije i uporedi njegov opis stradanja braće Morića s usmenom baladom Smrt braće Morića. Kako ljetopisac, a kako narodni pjevač bilježe ovaj događaj? (Velašević i Alić, 2012:16).
- Potraži zbirku pjesama Abdulaha Sidrana „Sarajevski tabut” i prepoznaj/izdvoji pjesme u kojima i naglašeno emocionalnom tonu Sidran propituje prisustvo moralnih

vrijednosti u savremenom svijetu (Velašević i Alić, 2012:53).

Neki od primjera zadataka iz Radne sveske (područje književnosti) na nivou analize su (Velašević & Alić, 2012):

- U pjesmi je iskazana ljubav djevojke Naze prema Mehmedu kujundžiji postepenim pojačavanjem početne predodžbe. Prepiši stihove u kojima to prepoznaješ i napiši koja je to stilska figura (Isto: 9).

- Balada je usmena prijelazna književna vrsta koju karakterizira istovremeno prisustvo epskih (naratvnih), lirskih i dramskih elemenata. Prepoznaj dramsku kompoziciju i izdvoji stihove koji predočavaju neku dramatičnu situaciju i baladu približavaju drami (Isto: 11).

- Kako bi okarakterizirao/la ponašanje Fale Mehmed-age opisano u sljedećim stihovima? Prekriži suvišne riječi u odgovoru i/ili ga dopuni (Isto: 13).

Primjeri zadataka iz Radne sveske (područje gramatike) na nivou primjene su:

- Nastavi niz po sljedećem obrascu: Prepoznaj i potcrtaj riječi u kojima su izvršene po dvije glasovne promjene, jednačenje suglasnika po zvučnosti i nepostojano a (Isto: 84).

- Izvedi tvorenice prefiksalsnom tvorbom riječi (Isto: 90).

- Pročitaj pravila i napiši primjere: Dalji objekat Pravilo: I glavni i redni brojevi, te količinski prilozi u službi atributa, također stoje imenice na koju se odnose. Pravilo: Prijedlozi uvijek stoje ispred imenica i zamjenica na koje se odnose (Isto: 98).

Zaključak

Prema smjernicama Europskog Vijeća iz 2018. godine, nužno je poticati ključne kompetencije za cjeloživotno učenje putem nacionalnih kurikuluma, a ti kurikulumi trebaju biti podržani odgovarajućim udžbenicima. Jedna od kompetencija koja je potrebna za osobno ispunjenje, zdrav i održiv način života, socijalnu uključenost, zapošljivost i aktivno građanstvo jeste kompetencija pismenosti. Kompetencija pismenosti razumijevamo kao sposobnost učinkovitog komuniciranja i povezivanja s drugim ljudima na primjeren i kreativan način, a razvoj pismenosti čini osnovu za dalje učenje i jezičku interakciju (Palić, Omerović 2023:9). Važno je naglasiti da razvoj nivoa pismenosti zavisi od vrste zadataka koje postavljamo pred učenike. Stvaranje adekvatnih zadataka za razvoj kompetencije pismenosti ujedno predstavlja ulaganje u temelje obrazovnog sistema, osiguravajući da mladi naraštaj bude opremljen vještinama potrebnima za uspješno suočavanje s izazovima savremenog društva.

Prilikom postavljanja zadataka na različitim nivoima najčešće se koristi Bloomova taksonomija odgojno-obrazovnih ishoda koja obuhvata tri domene: kognitivnu, afektivnu i psihomotornu. Naše istraživanje usmjerili smo na kognitivnu domenu, te je glavni cilj bio utvrditi jesu li i na koji način postavke Bloomove taksonomije odgojno-obrazovnih ciljeva primijenjene prilikom kreiranja zadataka sadržanih u udžbenicima Bosanskog jezika i književnosti od VI do IX razreda.

Pet istraživačkih pitanja proizišla su iz osnovnog cilja i zadataka istraživanja, a njih smo detaljnije razradili prilikom analize i interpretacije dobivenih rezultata. Rezultati istraživanja pokazali su jake i slabe strane kreiranih zadataka u odabranim udžbenicima. Uočeno je da većina zadataka iz gramatike u udžbenicima VI, VII, i VIII razreda pripada nižim nivoima znanja Bloomove taksonomije, naglašavajući nivo razumijevanja i primjene. Suprotno tome, zadaci iz književnosti, posebno u udžbenicima VIII i IX razreda, usmjereni su na više nivoe kritičkog razmišljanja i kreativnosti. Kategorizacija zadataka prema dimenzijama znanja pokazala je da su zadaci iz gramatike fokusirani na proceduralno znanje, dok zadaci iz književnosti često potiču metakognitivno razumijevanje. Analiza udžbenika je također pokazala i nedostatak zadataka na nivou evaluacije posebno u području književnosti s obzirom

da ona nudi veći poticaj u odnosu na gramatički aspekt. Ovime se ukazuje na potrebu za unapređenjem kako bi se potaknulo dublje razumijevanje i razvoj kritičkog promišljanja učenika. U kontekstu književnosti, zadatci koji potiču evaluaciju mogli bi se usmjeriti na dublje razumijevanje likova, analizu motivacije i razvoja radnje, usporedbu književnih stilova ili interpretaciju simboličkih elemenata. Dodatno, uvođenje pitanja za raspravu koja potiču učenike na iznošenje vlastitih stajališta, usklađivanje s teksturom djela ili čak ocjenjivanje autorskog stava moglo bi obogatiti iskustvo učenika i potaknuti ih na kritičko razmišljanje.

Analizom udžbenika za osnovnu školu zaključujemo da su zadaci raznoliki i prilagođeni različitim jezičnim kompetencijama učenika. U šestom razredu, naglasak je na aktivnom slušanju, kritičkom razmišljanju, analizi književnosti, timskom radu i kreativnom razmišljanju. Primjećen je nedostatak zadataka iz gramatike na višim nivoima (analiza, evaluacija i kreacija). U sedmom razredu, vrednuju se pravopis, gramatičke konstrukcije, pisanje sastava, argumentacija te interpretacija književnih djela. Također se razvijaju jezičke vještine, pisanje poslovnih pisama, intervjuiranje itd. Osmi razred fokusira se na pravilnu primjenu gramatičkih pravila za jasnu komunikaciju i socijalni razvoj učenika. U devetom razredu, udžbenik obuhvaća različite jezične kompetencije, uključujući gramatiku, analizu teksta, likova, motivacije, kritičko razmišljanje i pisanje eseja.

Zaključak analize zakonskih odredbi o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učeničkog znanja u Kantonu Sarajevo ukazuje na jasno definirane procese unutar obrazovnog sistema. Pravilnik ističe kontinuiranu prirodu praćenja, naglašavajući bilježenje postignuća učenika u skladu s nastavnim planom i programom. Vrednovanje je postavljeno kao sistemsko prikupljanje podataka o različitim aspektima učeničkih kompetencija, dok se ocjenjivanje izdvaja kao ključni dio procesa, usmjeren prema zakonskim smjernicama. Usporedbom s teorijskim definicijama, primjećuju se sličnosti, ali i naglašene razlike u pristupu, posebice u vezi s standardizacijom i holističkim pristupom. Dok dokumenti obrazovne politike naglašavaju dosljednost i standardizaciju, istovremeno se prepoznaje potreba za prilagodbom procesa prema individualnim potrebama učenika, što može doprinijeti cjelovitijem i individualiziranom pristupu učenju i razvoju.

Obzirom na to da je ovo istraživanje bilo usmjereno na kognitivnu domenu učenja, javlja se potreba za proučavanjem ostalih domena, a to su afektivna i psihomotorna.

Afektivna domena obuhvaća emocionalne aspekte učenja, motivaciju i stavove prema predmetu. Analiziranjem afektivnih elemenata u zadacima iz udžbenika moglo bi se identificirati kako određene aktivnosti potiču interes učenika, razvijaju emocionalnu povezanost s gradivom i motiviraju ih za daljnje učenje. Ovo istraživanje može pružiti uvid u to kako odabrane metode podučavanja i zadaci utječu na emocionalni angažman učenika.

Psihomotorna domena odnosi se na tjelesne i motoričke aspekte učenja. Istraživanje ovog područja u kontekstu Bosanskog jezika i književnosti moglo bi analizirati zadatke koji potiču fizičku interakciju učenika s jezikom, kao i zadatke koji razvijaju motoričke vještine u procesu učenja. Na primjer, dramatizacija scena iz književnih djela ili praktične jezične vježbe koje uključuju tjelesnu aktivnost mogu biti predmet proučavanja.

Sveukupno, proširenje istraživanja na afektivnu i psihomotornu domenu pružilo bi holistički pristup proučavanju učenja Bosanskog jezika i književnosti, istražujući kako se različiti aspekti učenja međusobno prožimaju i dopunjuju. Ovo dodatno istraživanje moglo bi obogatiti pedagoški pristup i doprinijeti razvoju obrazovnih praksi koje podržavaju sveobuhvatan rast i razvoj učenika.

Literatura i izvori

1. Anderson, L. W. i Krathwohl, D. R. (2001). *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing a Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*. New York, NY: Longman.
2. Anderson, L.W. (2005.). Measurement, Evaluation, and Statistical Analysis Objectives, evaluation, and the improvement of education. *Studies in Educational Evaluation*, 31(2–3), 102–113.
3. Anderson, L.W., Krathwohl, D.R., Airasian, P.W., Cruikshank, K.A., Mayer, R.E., Pintrich, P.R., Raths, J. i Wittrock, M.C. (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. New York: Longman.
4. Bežen, A. (1999.), Metodički model udžbenika književnosti za raz-rednu nastavu, u: *Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu*, vol. 1(01): 31-40
5. Bjekić, D., Zlatić, L. i Najdanović-Tomić, J. (2006). *Razvoj taksonomije ciljeva i ishoda vaspitanja i obrazovanja Bluma i saradnika*, Zbornik radova Učiteljskog fakulteta Užice.
6. Bognar, L. i Matijević, M. (2005). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
7. Borić, E., Škugor, A. i Borić, I. (2015). Analiza dimenzija kognitivnih procesa i dimenzija znanja u udžbenicima i radnim bilježnicama Prirode i društva. *Napredak*, 156 (3), 283-296. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/166184>
8. Cohen, L., Manion L. i Morrison K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
9. Ćehić, E. (1990). *Koje je zanimanje za mene?* Beograd: Kultura.
10. Džumhur, Ž. (2019). *PISA 2018 - Izvještaj za Bosnu i Hercegovinu*. Sarajevo: Dobra knjiga. Dostupno na: <https://aposo.gov.ba/hr/pisa2018-izvjesce-za-bosnu-i-hercegovinu/>
11. Europska komisija. (2018). Preporuke Vijeća o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0024&from=ES>
12. Fajgelj, S. (2007). *Metode istraživanja ponašanja*. Beograd: Centar za primjenjenu psihologiju.

13. FMON (2023). Spisak odobrenih udžbenika u školskoj 2023/2024. godini. Dostupno na: <http://www.fmon.gov.ba/Obavjest/Pregled?id=913>
14. Good, C. V. (1967). *Metode istraživanja u pedagogiji, psihologiji i sociologiji*. Rijeka: "Otokar Keršovani".
15. Grgin, T. (2001). *Školsko ocjenjivanje znanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
16. Jovanović, I. i sar. (2020). *Vrednovanje u razrednoj nastavi*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Krathwohl, D. R. (2002). A revision of bloom's taxonomy: An overview. *Theory into practice*. 41(4), 212-218.
18. Klaić, B. (1987). *Riječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod MH.
19. Malić, J. (1986). *Koncepcija suvremenog udžbenika*. Zagreb: Školska knjiga.
20. Matijević, M. (2004). *Ocjenjivanje u osnovnoj školi*. Zagreb: Tipex.
21. Marsh, C. J. (1994). *Kurikulum: temeljni pojmovi*. Zagreb: EDUCA
22. Mijatović, A. (2000). *Leksikon temeljnih pedagoških pojmova*. Zagreb: Edip.
23. Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo. (2020). *Pavilnik o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učeničkog znanja*. Sarajevo. Preuzeto sa: <https://mo.ks.gov.ba/node/19538>
24. Mujić, M., Knežević, S. (2016). *Pogled iz drugog ugla: Udžbenička politika i analiza zastupljenosti stereotipa u udžbenicima srednjih škola u Kantonu Sarajevo*. Sarajevo: Fondacija CURE. Dostupno na: <https://www.ceeol.com/search/chapter-detail?id=844983>
25. Mužić, V. (1977). *Metodologija pedagoškog istraživanja*. Sarajevo: Svjetlost.
26. Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
27. Nemeth-Jajić, J. (2007). *Udžbenici hrvatskoga jezika u razrednoj nastavi*. Split: Redak. Popovic, C., Mortiboys, A. i Eland, J. (2006). *Guide to Learning Outcomes*. Birmingham: UCE.
28. Palić I. i Omerović M. (2023). *Bosanski jezik i komunikacija u nastavnoj praksi*. Sarajevo Publishing: Sarajevo.
29. Pešić, J. (2003). Kritičko mišljenje između pomodarstva i promišljanja: ka teorijskom utemeljenju koncepta. *Psihologija*, 36, 4, 411–423.
30. Pintrich, P.R. (2002). The Role of Metacognitive Knowledge in learning, Teaching and Assessing. *Theory into practice*, 41(4), 219-225.

31. Poljak, V. (1980). *Didaktičko oblikovanje udžbenika i priručnika*. Zagreb: Školska knjiga.
32. Potkonjak, N., Šimleša, P. (1989). *Pedagoška enciklopedija*. Beograd: Zavod za udžbenike.
33. Slatina, M. (2006). *Seminarski i diplomski rad u Univerzitetnoj nastavi*. Sarajevo:FFSA.Izvor:<https://pdfslide.net/documents/metodologija-55fb2076ca215.html>
34. Slatina, M. (2020). *Edukometrija: Mjerenje i mjerni instrumenti u odgoju i obrazovanju*. Bužim: Ilium.
35. Soldo, A. i dr. (2017). *Obrazovanje u BiH: Čemu (ne) učimo djecu*. Sarajevo: Školegijum.
36. Vrkić Dimić, J. i Vidić, S. (2015). Korelacija i timski rad u nastavi – holistički pristup učenju i poučavanju. *Acta Iadertina*, 12 (2), 0-0. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/190135>
37. Lalović, Z. (2010). Kognitivne i metakognitivne strategije vođenja procesa učenja. *NAŠA ŠKOLA - Komunikacijom do znanja (7-26)*. Podgorica.

Izvori:

1. Džibrić, A. i Džibrić, I. (2009). *Naš jezik za 6. razred devetogodišnje osnovne škole*. „Sarajevo Publishing“ Sarajevo.
2. Hadžihrustić, A. (2010). *Čitanka za sedmi razred devetogodišnje osnovne škole*. „Sarajevo Publishing“ Sarajevo.
3. Hadžihrustić, A. (2011). *Čitanka za osmi razred devetogodišnje osnovne škole*. „Sarajevo Publishing“ Sarajevo.
4. Verlašević, A. i Alić, V. (2012). *Čitanka za deveti razred devetogodišnje osnovne škole*. Vrijeme Zenica/NAM Tuzla.
5. Verlašević, A. i Alić, V. (2012). *Radna sveska za deveti razred devetogodišnje osnovne škole*. Vrijeme Zenica/NAM Tuzla.

Prilozi

PRILOG 1. EVIDENCIONI LIST: PRAĆENJE, VREDNOVANJE I OCJENJIVANJE UČENIČKOG ZNANJA

<p>1. Identifikacija zakonske regulative</p> <p>Naziv zakona/propisa:</p> <p>Datum usvajanja:</p> <p>Tijelo koje je donijelo:</p>	<p><i>Pavilnik o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učeničkog znanja. Sarajevo.</i></p> <p><i>9.4.2020</i></p> <p><i>Ministarstvo za odgoj i obrazovanje KS</i></p>
<p>2. Sadržaj zakonske regulative o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učeničkog znanja</p>	<p><i>Praćenje je kontinuirano uočavanje i bilježenje zapažanja o nivou postignuća i ostvarivanju postavljenih ciljeva i zadataka koji su definisani nastavnim planom i programom (“Službene novine Kantona Sarajevo”, br. 23/17).</i></p> <p><i>Vrednovanje je kontinuirano i sistematično prikupljanje podataka u procesu učenja i postignuću nivoa kompetencija: znanjima, vještinama, sposobnostima, samostalnosti i odgovornosti prema radu, u skladu s unaprijed definisanim i prihvaćenim načelima, postupcima i elementima, a ostvaruje se praćenjem, provjeravanjem i ocjenjivanjem”.</i></p> <p><i>Ocjenjivanje je vrednovanje svih važnih činjenica o učeničkim postignućima tokom praćenja i provjeravanja iz svakog nastavnog predmeta, a izražava se ocjenom u skladu sa Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju (“Službene novine Kantona Sarajevo”, br. 23/17).</i></p>
<p>3. Kriteriji ocjenjivanja</p>	<p><i>Kriteriji vrednovanja postignuća učenika proizilaze iz:</i></p> <ul style="list-style-type: none"><i>a) Nastavnog plana i programa</i><i>b) Ishoda učenja, kojima se definiše nivoi znanja učenika i</i><i>c) Ovog pravilnika</i>

Prilog 2. Matrica za analizu udžbenika Bosanskog jezika i književnosti za šesti razred devetogodišnje osnovne škole

Naziv udžbenika i autora: Razred:	Udžbenik za šesti razred devetogodišnje osnovne škole (Amira i Ismeta Džibrić) VI
Broj zadataka iz područja gramatike:	38
Broj zadataka iz područja književnosti:	61
Nazivi zadataka iz udžbenika za područje gramatike:	<ol style="list-style-type: none"> 1. U tri minute prepisi u svesku ove mudre izreke i rastavi ih na slogove. Objasni značenje izreka. A) Ako koza laže, rog ne laže. B) Lijepa riječ gvozdена vrata otvara. C) Ko rano rani, dvije sreće grabi. 2. Odredi u kojim je rečenicama osnovno, a u kojim preneseno značenje. Na nebu sija sunce. Ti si moje sunce. Srce mi jako kuca. On je pravo srce. 3. Uoči u tekstu samostalne riječi. Šta one označavaju? Uoči u tekstu nesamostalne riječi i zaključni na koje se riječi naslanjaju. Šta one označavaju? Džozef me ugurao u kupaonicu. Džozef je moj tata i danas je četvrtak, dan odgajanja. To znači da moram redovito prati ruke i govoriti hvala. Nedeljom je dan neodgajanja. Onda me starci puštaju na miru... imam deset godina i užasno sam pametan. Rodio sam se sa nekim kvocijentom inteligencije (ja sam ga zamišljao kao vodoskok) i sasvim sam zbunjen. Jesam dijete i nisam dijete. Jesam genij, a bome i nisam. Donekle sam muškarac, a donekle punoglavac... 4. Pročitaj rečenicu naglašavajući u njoj slog koji treba naglasiti, a zatim je prepisi u svesku i podijeli na naglasne cjeline i u njima odredi enklitike i proklitike. 5. Prepisi rečenicu u svesku i u njoj odredi, prema vlastitom osjećaju, naglašene slogove. Šuma je/velika./gusta./puna/svih/vrsta/listopadnog/drveća./ Bio je/mjesec/novembar/. 6. Sjeti se glagola (onomatopeja) koji odgovaraju uz imenice: vjetar, kiša, ptica i upiši ih u svesku. 7. Niti sušnu, niti bušnu, a u kuću uđe. Šta je to 8. Kaži koje bi zvukove označio-la Smješkom, a koje Ljutkom? Obrazloži svoj izbor. 9. Napiši u svesku nekoliko onomatopejskih imenica i prema njima napiši onomatopejske glagole i uzvike: Npr. Klokot, klokotati, klo-klo; huktanje, huktati, hu-hu... 10. Nacrtaj labirint u svesku i pronađi pravi put. 11. Nacrtaj ovakvu tabelu u svesku. Ispuni je priložima tako što ćeš opisati jedan svoj dan. 12. Da li je riječ o prilogu ili prijedlogu? A) Djevojčica je sjedjela blizu prozora. Došao je blizu. Ušao je u tim prije svih. Da sam te bar znala prije. 13. Objasni značenje sljedećih izraza: - gledati kroz prste - prevesti žednog preko vode - vući za nos - raditi na svoju ruku 14. Napiši tri rečenice o drugarstvu u kojima ćeš upotrijebiti riječice: naravno, ne, vjerovatno. 15. Prepisi zadatak u svesku i dopuni rečenice tako što ćeš, gledajući ovu sliku, napisati o čemu Enes razmišlja dok pada kiša. 16. Nacrtaj ovakve ukrštenice u svesku, rasporedi pravilno prijedloge, priloge i veznike u ukrštenice: zbog, iznad, desno, lijevo, polahko, nego, već prema, rano, jer, okolo, do, pješice, ili, zapadno, za, ali, blizu, iza, poslije, između, lagano, iz, pred. 17. Napiši u svesku rečenice u kojima ćeš upotrijebiti uzvike za: neugodno osjećanje: joj, iznenađenje: i, radost:ura, zvukovi iz prirode: buć, pljus, tjeranje ili mamljenje životinja: iš. 18. Sastavi nekoliko rečenica u kojima ćeš upotrijebiti uzvike: zvr, uh, hej, ura, tras, oh, ha-ha, cmok, eh... Neka se rečenice odnose na tvoje druženje u školi između dva časa. 19. Pretvori posesivne genitive iz prethodnih primjera u prisvojne pridjeve. Npr. Bijeda grada - gradska bijeda... 20. Uoči u pjesmi i ostale padeže koje si naučio-la. Odredi njihovo značenje i službu. 21. Uoči u pjesmi <i>Kuća moje bake</i> i ostale padeže koje si naučio-la. Odredi njihovo značenje i službu. 22. Uporedi sljedeće rečenice: a) Želiš li zelen balon? Da li pridjev zelen upućuje na tačno određenu imenicu, u ovom slučaju balon ili na bilo kakav

	<p>balon, samo da je zelen? Na koje pitanje smo dobili u ovoj rečenici riječ balon? b) Hoću onaj zeleni= misli li se ovdje na tačno određeni balon? Baš onaj, a ne neki drugi? Na koje smo pitanje u ovoj rečenici dobili riječ balon?</p> <p>23. Pročitaj cijelu pjesmu Tajna Miroslava Antića i izdvoj sve zamjenice.</p> <p>24. Uradi deklinaciju ženskog i srednjeg roda povratno-prisvojne zamjenice.</p> <p>25. U petom razredu si učio-la o pokaznim zamjenicama. Navedi pokazne zamjenice prema datoj tabeli. Tabele nacrtaj u svesku.</p> <p>26. Svakoj ličnoj zamjenici odgovara oblik prisvojne zamjenice. Na osnovu stečenog znanja iz 5. razreda napiši lične zamjenice i uz svaku ličnu zamjenicu napiši odgovarajući oblik prisvojnih zamjenica. Vodi računa o tome imaju li ove zamjenice rodove.</p> <p>27. Izaberi dvije zamjenice u jednini i dvije u množini i napiši po padežima.</p> <p>28. Na kojem stranom jeziku znaš brojati do deset?</p> <p>29. Napiši pano brojeva pod nazivom Brojevi širom svijeta. Uporedi pojedine nazive i uoči ima li sličnosti u porijeklu naziva.</p> <p>30. Smisli rečenice na jedno slovo sa raznim vrstama brojeva. Npr. Devetog dana devet dječaka dobi devet djetlića.</p> <p>31. Za svaku sliku smisli i ti po jednu sličnu ili različitu rečenicu.</p> <p>32. Napravite lijepu rečenicu tako što će prvi učenik kazati jednu riječ. Zadatak drugog učenika je da kaže drugu riječ, koja će se dovezati na prethodnu, treći učenik govori svoju riječ, koja se vezuje za prethodne dvije i tako redom. Kada svako od vas kaže svoju riječ, to mora biti jedna lijepa rečenica. Zapišite je u svesku.</p> <p>33. Rečenice prepisi u svesku i jednom crtom podvuci glagolski, a sa dvije crte imenski predikat. Tihe ulice su najopasnije. Livada je mirisala na cvijeće. Moj daidža je ljekar.</p> <p>34. Prepisi u svesku sljedeće rečenice i podvuci u njima subjekte. Moj drug i ja sjedimo u istoj klupi. U podrumu se nalazi jedan stari telegraf i mnogo traka. Jasmin i goran to ne znaju. Iz svih zidova izvirale su zahrđale kuke i klinovi.</p> <p>35. Razgovarajte o subjektima iz sljedećih rečenica. Praporac ga mrko pogleda. Nije volio udovice. Stajali su on i Mungos na vratima stana. Stajali su dugo i pričali.</p> <p>36. Prepisujući tekst u svesku, napiši veliko slovo tamo gdje je potrebno. Rješenja zapiši na školskoj ploči. Objasnite šta je kome nejasno.</p> <p>37. Prepisi rečenice u svesku i dopuni ih superlativnom pridjeva: neum ____ (južni) grad u Bosni i Hercegovini. Breza je ____ (visoko) drvo u mom dvorištu.</p> <p>38. U dvije-tri minute napiši u svesku više riječi sa -ije. Napiši zatim na školskoj ploči te riječi. Zajedno provjerite tačnost napisanog.</p>
<p>Nazivi zadataka iz udžbenika za područje književnosti</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zamisli ovaj tekst kao doživljaj i ispričaj ga u 1. licu jednine tako što ćeš zamisliti da si ti mrav ili cvrčak. Izaberi ulogu koja ti više odgovara. Uživi se u ulogu. Slobodno možeš ubaciti i neku svoju riječ ili rečenicu, pogotovo ako hoćeš da njome iskažeš svoja osjećanja. Potrudi se da o cvrčku i mravu kažeš neke nove pojedinosti. 2. Nacrtaj ovu basnu u nekoliko crteža 3. Dogovorite se sa nastavnikom da odglumite tekst i napravite malu predstavu. Probajte, bit će zanimljivo. 4. Pripovjetku Jablan iz Čitanke prepričaj sažeto po sljedećem hronološkom redu: a) Lujo napasa Jablana b) Lujo i Jablan idu ka kneževoj kući c) Bikovi se budu. Prilikom prepričavanja obrati pažnju na najbitnije događaje u pripovjetci, kao i na postupke i ponašanje likova. Kada napišeš tekst uporedi svoj rad sa radovima ostalih učenika u odjeljenju. Razgovarajte: - šta sažeto prepričan tekst mora sačuvati - šta se desi ako previše sažimamo tekst 5. Nacrtaj cijelu pripovjetku u četiri-pet sličica kao strip. 6. Ko su učenici koji vode ovaj razgovor? Šta je tema njihovog razgovora? 7. Ko vodi razgovor i usmjerava ga? 8. Na koji način učesnici iznose svoje prijedloge i mišljenja? 9. Kakav je jezik: slikovit ili jednostavan i običan? 10. Osmisli jedan razgovor u kojem ćeš sa drugovima iz razreda ili cijele škole, dogovoriti akciju sličnu ili različitu ovoj, ali čiji je moto Ja imam pravo na zdrav okoliš. 11. Ko su učesnici u ovom razgovoru? 12. Pod kojim se okolnostima vodi ovaj razgovor? 13. O čemu se razgovara? 14. Kakvi su odnosi među učesnicima? 15. Kako se razgovor završava? 16. Za svaki zadatak odredi metodu čitanja koji bi primijenio-la. <ul style="list-style-type: none"> - Traženje telefonskog broja u imeniku - Čitanje avanturističkog romana - traženje najjeftnijeg CD-plejera u katalogu - traženje lekcije u sadržaju knjige - čitanje lekcije iz Historije za 6. razred - čitanje pisma urednika Palčića ili Dječijih novina 17. Kakav bi materijal povezoao-la sa svakom od navedenih metoda čitanja?

	<p>18. Kada možeš da upotrijebiš više od jedne metode za isti materijal?</p> <p>19. Prisjeti se i napravi spisak šta si sve pročitao-la proteklih dana, npr. Roman, lekciju u Biologije, oglas na školskoj ploči, upustvo na sirupu za kašalj, sadržaj top-liste, spisak pjesama na novom CD-u omiljenog pjevača. Odredi koju metodu čitanja si primjenio-la.</p> <p>20. Pročitaj navedeni tekst, uoči u njemu bitne riječi i rečenice i u svoju svesku sam-a sastavi pitanja za njegovu interpretaciju.</p> <p>21. Uoči u tekstu riječi koje su ti bile nepoznate ili koje su ti predstavljale teškoću za izgovor. Šta radiš u takvim riječima kada ih nađeš u tekstu?</p> <p>22. Odlomci prikazuju dvije različite situacije iz romana. Koje?</p> <p>23. Šta je opisano u tekstu A, a šta u tekstu B? Koje emocije u tebi bude ovi tekstovi?</p> <p>24. Pokušaj odglumiti tekst. Takmičite se u razredu</p> <p>25. Proglasite učenike koi su najbolje pročitali, a onda sami pokušajte definisati neka pravila o lijepom ponašanju i izražajnom čitanju. Pokušajte uočiti sve što je bitno za takvo čitanje.</p> <p>26. Primjeni pravila interpukcije i intonacije u tekstu A i B.</p> <p>27. Pročitaj sljedeće tekstove uvažavajući ono što si do sada naučio-la.</p> <p>28. Pokušaj sam-a da zaključiš šta sadrži svaki od navedenih i jasno uočljivih dijelova teksta.</p> <p>29. Slika pred tobom je zaustavljena u jednom trenutku. Pretpostavi šta se sve desilo prije trenutka prikazanog na slici i ispričaj. Ispričaj događaje retrospektivno.</p> <p>30. Zamisli da možeš postati nevidljiv-a kada god to poželiš.</p> <p>31. Zamisli da si zalutao-la u nepoznatoj velikoj šumi. Već je pao mrak. Čuje se rika opasnih šumskih zvijeri i zlosutno krckanje grančica. Ali, sjetio-la si se da možeš postati nevidljiv-a. ispričaj šta ti se sve desilo te noći na putu do kuće.</p> <p>32. Izdvoj iz uvodnog teksta: a)pojednosti koje smo zapazili čulom vida b) pojednosti koje smo zapazili čulom sluha.</p> <p>33. Opiši pejzaž sa slike. Opiši sve što vidiš, što možeš zamisliti da čuješ, sve što možeš osjetiti čulom mirisa i dodira.</p> <p>34. Opiši portret. Upotrijebi objektivni i subjektivni opis.</p> <p>35. Napiši nekoliko rečenica o sebi. Pokušaj da odgovoriš na prethodna pitanja.</p> <p>36. Zamisli da si pozvan na maskembal. Kako bi se masirao-la? Nacrtaj svoju masku.</p> <p>37. Nacrtaj u svojoj svesci okvir ogledala i ukrasi ga. Sada će vaše sveske ići u krug i svako će svakome da upiše jednu riječ ili kratku rečenicu kojom će mu saopćiti kakav si- kakva si u njegovim očima.</p> <p>38. Potrudi se da prilikom upisa, svakome napišeš nešto pozitivno, nešto što je, po tvom mišljenju, njegova najveća vrlina. Napr. Drag-a si mi. Volim kod tebe što si iskren-a. ti si najbolji-a prijatelj-ica... Naravno, potpiši se.</p> <p>39. Pokušaj da naslikaš kolibu koja je prikazana u odlomsku.</p> <p>40. Zamisli da je ovo pismo upućeno tebi. Tvoj zadatak je da odgovoriš na njega. Drag-i ____ . Živim sa majkom i Lejlom, sestrom blizankinjom. Moji su se roditelji rastavili prije dva mjeseca. Od tada mi ništa nije isto. Sve tri obuzete bolom. Mama pokušava da pomogne sestri i meni, a mi pokušavamo pomoći mami. Nesretna sam. Teško mi je i učiti pa imam nekoliko slabih ocjena. Ponekad imam osjećaj da me niko ne razumije. Pomozi mi. Puno pozdrava od Vesne. Sada si u ulozi savjetnika. Sjeti se situacije u kojoj je tebi zbog nečega trebala pomoć. Odgovori Vesni poštujući njena osjećanja. Pokušaj je razumjeti. Uputi joj savjet šta da radi i ubjedi je da treba na budućnost gledati svjetlije.</p> <p>41. Zamisli da si predsjednik odjeljske zajednice. Napiši poslovno pismo Nastavničkom vijeću tvoje škole u kojem tvoje odjeljenje traži da mu se odobri humanitarna akcija sakupljanja pomoći u školi za vašeg druga iz razreda.</p> <p>42. Sastavi telegram nekome tako što ćeš javiti neku radosnu vijest.</p> <p>43. Zamisli da si dio tima koji izdaje novine. Smisli svojim novinama zvučno ime, oboji ga i ispunj ostale podatke: pedakcija novina, glavni urednik, kada izlazi, kolika je cijena...</p> <p>44. Razgovarajte o tome koje novine čitate i zbog čega.</p> <p>45. Roman Robinzon Kruso je u tvojoj lektiri. Potrudi se da uz svaku sliku pronađeš odgovarajući tekst iz romana i zapišeš ga u svoju svesku.</p> <p>46. Pokušaj sam-a da nacrtáš strip šaljivog sadržaja u 5-6 sličica.</p> <p>47. Šta ti znaš o blogu? Poznaješ li neki blog?</p> <p>48. Koliko jezik bloga kviri tvoj književni jezik?</p> <p>49. Šta će se desiti za određen broj godina ako blog postane dominantno sredstvo komunikacije i mnoštvo čitalaca prihvati jezik bloga?</p> <p>50. Kada kažemo da je film poput pozorišne predstave?</p> <p>51. Da si imao-la priliku da gledáš pozorišnu predstavu? Ako jesi, odgovori: kome se obraćaju glumci u pozorištu? Kako si doživio govor glumca? Objasni izreku Kamera ne laže ako je primijenimo na filmsko platno?</p> <p>52. Da li si čuo-la za neke pozorišne susrete u Bosni i Hercegovini?</p>
--	---

	<p>53. Šta najviše voliš da slušaš na radiju?</p> <p>54. Poslušajte svi zajedno u razredu jednu radioigru za djecu i odgovori na sljedeća pitanja: koje si zvukove čuo-la? Kakva je bila tema? Kako su glumci izgovarali tekst? Kada se pojavljivala muzika, a kada šumovi i ostali zvukovi?</p> <p>55. Ovu vježbu ćeš uraditi u paru sa svojim drugom-drugaricom. Pripremite se da intervjuišete jedno drugo na neku temu koju sami izaberete. Napravite sebi mikrofona. Mijenjajte uloge. Takmičite se u razredu. Ako ste u mogućnosti, snimite to, pa poslije preslušajte. Bit će zabavno. Posvetite pažnju: pravilnosti govora, prirodnosti, izrazima, intonaciji...</p> <p>56. Ima li sličnosti između televizije i interneta?</p> <p>57. Svrtaj po važnosti šta je za tebe na prvom, drugom, trećem i četvrtom mjestu: čitanje knjige, gledanje televizije ili videa, slušanje radija, odlazak u kino. Objasni svoj odabir.</p> <p>58. Pogledaj televizijski program i zaključi šta prevladava na televizijskom programu koji najčešće gledaš.</p> <p>59. Dogovorite se u odjeljenju da svi pogledate isti film. Neka to bude film koji je snimljen po nekoj bajci. Zadatak ćete uraditi tako što ćete se podijeliti u četiri grupe. Svaka će grupa raditi svoj zadatak. I GRUPA 1. odredite mjesto i vrijeme radnje 2. ko su učesnici u radnji 3. sažeto ispičajte fabulu filma II GRUPA 1. Nabrojite fantastične (nestvarne) dijelove filma 2. Utvrdite stvarne i nestvarne likove u filmu 3. Kakva je uloga muzike u filmu III GRUPA - Pronađite tri dijaloga u književnom tekstu i uporedite ih sa tim dijalozima u filmu. Uočite razlike. IV GRUPA - Istražite svoje utiske o filmu tako što ćete iskazati pojedinačna mišljenja o: likovima, muzici, kostimografiji, sličnosti i razlikama u odnosu na književno djelo.</p> <p>60. Biblioteke su osnovne radionice istraživanja. Neka tvoj nastavnik-ica organizuju jedan čas u biblioteci sa ciljem da tu uradiš svoje istraživačke zadatke. I grupa - Istražit će organizaciju rada biblioteke, da li biblioteka ima kompjuter, internet, kakvo je radno vrijeme, koliki je broj knjiga, koje vrste knjiga su tu, u kolikoj se mjeri knjige čitaju i slično. II grupa - istražiti će vrstu kataloga, popise knjiga i odrediti njihovu vrstu III grupa - analizirat će kataloške listiće i obrazložiti šta sve sadrži IV grupa - odabrat će jedan naslov, odrediti vrstu knjige i ispisati podatke koji su potrebni za uvođenje jedne knjige u bibliotečki fond. Grupe podnose izvještaje, pismeni i usmeno, a zatim vode raspravu sa posebnim osvrtom na značaj funkcionisanja biblioteke za obrazovanje i kulturu jednog naroda.</p> <p>61. Navedi osobenosti govora tvog mjesta. Uz pomoć roditelja obnovi i zaboravljenu zavičajnu leksiku i napiši jedan sastav u kojem ćeš upotrijebiti riječi koje čuješ, a koje su karakteristične za tvoj kraj. Tema: Vjerski blagdani u mojoj porodici</p>	
Zadaci iz gramatike koji potiču	<p>Zapamćivanje sadržaja</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sjeti se glagola (onomatopeja) koji odgovaraju uz imenice: vjetar, kiša, ptica i upiši ih u svesku 2. Uoči u pjesmi i ostale padeže koje si naučio-la. 3. Uoči u pjesmi <i>Kuća moje bake</i> i ostale padeže koje si naučio-la. 4. U petom razredu si učio-la o pokaznim zamjenicama. Navedi pokazne zamjenice prema datoj tabeli. Tabele nacrtaj u svesku. 5. Svakoj ličnoj zamjenici odgovara oblik prisvojne zamjenice. Na osnovu stečenog znanja iz 5. razreda napiši lične zamjenice i uz svaku ličnu zamjenicu napiši odgovarajući oblik prisvojnih zamjenica. Vodi računa o tome imaju li ove zamjenice rodove. 6. Na kojem stranom jeziku znaš brojati do deset? 7. Prepiši rečenice u svesku i dopuni ih superlativnom pridjeva: Neum ____ (južni) grad u Bosni i Hercegovini. Breza je ____ (visoko) drvo u mom dvorištu.
	<p>Razumijevanje</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Objasni značenje izreka. A) Ako koza laže, rog ne laže. B) Lijepa riječ gvozdена vrata otvara. C) Ko rano rani, dvije sreće grabi. 2. Odredi u kojim je rečenicama osnovno, a u kojim preneseno značenje. Na nebu sija sunce. Ti si moje sunce. Srce mi jako kuca. On je pravo srce. 3. Uoči u tekstu samostalne riječi. Šta one označavaju? Uoči u tekstu nesamostalne riječi i zaključi na koje se riječi naslanjaju. Šta one označavaju? Džozef me ugurao u kupaonicu. Džozef je moj tata i danas je četvrtak, dan odgajanja. To znači da moram redovito prati ruke i govoriti hvala. Nedeljom je dan neodgajanja. Onda me starci puštaju na miru... imam deset godina i užasno sam pametan. Rodio sam se sa neakvim kvocijentom inteligencije (ja sam ga zamišljao kao vodoskok) i sasvim sam zbunjen. Jesam dijete i nisam dijete. Jesam genij, a bome i nisam. Donekle sam muškarac, a donekle punoglavac... 4. Prepiši rečenicu u svesku i u njoj odredi, prema vlastitom osjećaju, naglašene slogove. Šuma je/velika,/gusta,/puna/svih/vrsta/listopadnog/drveća./ Bio je/mjesec/novembar/. 5. Niti sušnu, niti bušnu, a u kuću uđe. Šta je to? 6. Objasni značenje sljedećih izraza: - gledati kroz prste - prevesti žednog preko vode - vući za nos - raditi na svoju ruku

	<p>7. Odredi značenje i službu padeža.</p> <p>8. Uporedi sljedeće rečenice: a) Želiš li zelen balon? Da li pridjev zelen upućuje na tačno određenu imenicu, u ovom slučaju balon ili na bilo kakav balon, samo da je zelen? Na koje pitanje smo dobili u ovoj rečenici riječ balon? b) Hoću onaj zeleni= misli li se ovdje na tačno određeni balon? Baš onaj, a ne neki drugi? Na koje smo pitanje u ovoj rečenici dobili riječ balon?</p> <p>9. Pročitaj cijelu pjesmu Tajna Miroslava Antića i izdvoj sve zamjenice.</p> <p>10. Rečenice prepisi u svesku i jednom crtom podvuci glagolski, a sa dvije crte imenski predikat. Tihe ulice su najopasnije. Livada je mirisala na cvijeće. Moj daidža je ljekar.</p> <p>11. Prepisi u svesku sljedeće rečenice i podvuci u njima subjekte. Moj drug i ja sjedimo u istoj klupi. U podrumu se nalazi jedan stari telegraf i mnogo traka. Jasmin i goran to ne znaju. Iz svih zidova izvirale su zahrdale kuke i klinovi.</p> <p>12. Razgovarajte o subjektima iz sljedećih rečenica. Praporac ga mrko pogleda. Nije volio udovice. Stajali su on i Mungos na vratima stana. Stajali su dugo i pričali.</p> <p>13. U dvije-tri minute napiši u svesku više riječi sa -ije. Napiši zatim na školskoj ploči te riječi. Zajedno provjerite tačnost napisanog.</p>
Primjena	<p>1. Nacrtaj labirint u svesku i pronađi pravi put.</p> <p>2. Nacrtaj ovakvu tabelu u svesku. Ispuni je priložima tako što ćeš opisati jedan svoj dan.</p> <p>3. Napiši tri rečenice o drugarstvu u kojima ćeš upotrijebiti riječce: naravno, ne, vjerovatno.</p> <p>4. Nacrtaj ovakve ukrštenice u svesku, rasporedi pravilno prijedloge, priloge i veznike u ukrštenice: zbog, iznad, desno, lijevo, polahko, nego, već prema, rano, jer, okolo, do, pješice, ili, zapadno, za, ali, blizu, iza, poslije, između, lagano, iz, pred.</p> <p>5. Napiši u svesku rečenice u kojima ćeš upotrijebiti uzvike za: neugodno osjećanje: joj, iznenađenje: i, radost:ura, zvukovi iz prirode: buć, pljus, tjeranje ili mamljenje životinja: iš.</p> <p>6. Prepisujući tekst u svesku, napiši veliko slovo tamo gdje je potrebno. Rješenja zapiši na školskoj ploči. Objasnite šta je kome nejasno.</p> <p>7. Napiši u svesku nekoliko onomatopejskih imenica i prema njima napiši onomatopejske glagole i uzvike: Npr. Klokot, klokotati, klo-klo; huktanje, huktati, hu-hu...</p> <p>8. Pretvori posesivne genitive iz prethodnih primjera u prisvojne pridjeve. Npr. Bijeda grada - gradska bijeda...</p> <p>9. Uradi deklinaciju ženskog i srednjeg roda povratno-prisvojne zamjenice.</p> <p>10. Izaberi dvije zamjenice u jednini i dvije u množini i napiši po padežima.</p>
Analiza	<p>1. Pročitaj rečenicu naglašavajući u njoj slog koji treba naglasiti, a zatim je prepisi u svesku i podijeli na naglasne cjeline i u njima odredi enklitike i proklitike.</p> <p>2. Da li je riječ o prilogu ili prijedlogu? A) Djevojčica je sjedjela blizu prozora. Došao je blizu. Ušao je u tim prije svih. Da sam te bar znala prije.</p> <p>3. Objasni značenje sljedećih izraza: - gledati kroz prste - prevesti žednog preko vode - vući za nos - raditi na svoju ruku</p> <p>4. Napiši pano brojeva pod nazivom Brojevi širom svijeta. Uporedi pojedine nazive i uoči ima li sličnosti u porijeklu naziva.</p>
Evaluacija	<p>1. Kaži koje bi zvukove označio-la Smješkom, a koje Ljutkom? Obrazloži svoj izbor.</p>
Kreiranje	<p>1. Prepisi zadatak u svesku i dopuni rečenice tako što ćeš, gledajući ovu sliku, napisati o čemu Enes razmišlja dok pada kiša.</p> <p>2. Smisli rečenice na jedno slovo sa raznim vrstama brojeva. Npr. Devetog dana devet dječaka dobi devet djetlića.</p> <p>3. Sastavi nekoliko rečenica u kojima ćeš upotrijebiti uzvike: zvr, uh, hej, ura, tras, oh, ha-ha, cmok, eh...Neka se rečenice odnose na tvoje druženje u školi između dva časa.</p> <p>4. Smisli rečenice na jedno slovo sa raznim vrstama brojeva. Npr. Devetog dana devet dječaka dobi devet djetlića.</p> <p>5. Za svaku sliku smisli i ti po jednu sličnu ili različitu rečenicu.</p> <p>6. Napravite lijepu rečenicu tako što će prvi učenik kazati jednu riječ. Zadatak drugog učenika je da kaže drugu riječ, koja će se dovezati na prethodnu, treći učenik govori svoju riječ, koja se vezuje za prethodne dvije i tako redom. Kada svako od vas kaže svoju riječ, to mora biti jedna lijepa rečenica. Zapišite je u svesku.</p>

Zadaci iz književnosti koji potiču	Zapamćivanje sadržaja	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ko su učesnici u ovom razgovoru? 2. Prisjeti se i napravi spisak šta si sve pročitao-la proteklih dana, npr. Roman, lekciju iu Biologije, oglas na školskoj ploči, upustvo na sirupu za kašalj, sadržaj top-liste, spisak pjesama na novom CD-u omiljenog pjevača. 3. Pročitaj navedeni tekst, uoči u njemu bitne riječi i rečenice... 4. Šta ti znaš o blogu? Poznaješ li neki blog? 5. Da li si čuo-la za neke pozorišne susrete u Bosni i Hercegovini? 6. Dogovorite se u odjeljenju da svi pogledate isti film. Neka to bude film koji je snimljen po nekoj bajci. Zadatak ćete uraditi tako što ćete se podijeliti u četiri grupe. Svaka će grupa raditi svoj zadatak. I GRUPA 1. odredite mjesto i vrijeme radnje 2. Ko su učesnici u radnji? 3. Sažeto ispičajte fabulu filma.
	Razumijevanje	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ko su učenici koji vode ovaj razgovor? Šta je tema njihovog razgovora? 2. Ko vodi razgovor i usmjerava ga? 3. Na koji način učesnici iznose svoje prijedloge i mišljenja? 4. Pod kojim se okolnostima vodi ovaj razgovor? 5. O čemu se razgovara? 6. Kakvi su odnosi među učesnicima? 7. Kako se razgovor završava? 8. Za svaki zadatak odredi metodu čitanja koji bi primijenio-la. <ul style="list-style-type: none"> - Traženje telefonskog broja u imeniku - Čitanje avanturističkog romana - traženje najjeftinijeg CD-plejera u katalogu - traženje lekcije u sadržaju knjige - čitanje lekcije iz Historije za 6. razred - čitanje pisma urednika Palčića ili Dječijih novina <ol style="list-style-type: none"> 9. Uoči u tekstu riječi koje su ti bile nepoznate ili koje su ti predstavljale teškoću za izgovor. Šta radiš u takvim riječima kada ih nađeš u tekstu? 10. Odlomci prikazuju dvije različite situacije iz romana. Koje? 11. Šta je opisano u tekstu A, a šta u tekstu B? Koje emocije u tebi bude ovi tekstovi? 12. Pročitaj sljedeće tekstove uvažavajući ono što si do sada naučio-la 13. Zamisli da si predsjednik odjeljene zajednice. Napiši poslovno pismo Nastavničkom vijeću tvoje škole u kojem tvoje odjeljenje traži da mu se odobri humanitarna akcija sakupljanja pomoći u školi za vašeg druga iz razreda. 14. Kada kažemo da je film poput pozorišne predstave? 15. Da si imao-la priliku da gledaš pozorišnu predstavu? Ako jesi, odgovori: kome se obraćaju glumci u pozorištu? Kako si doživio govor glumca? Objasni izreku Kamera ne laže ako je primijenimo na filmsko platno? 16. Šta najviše voliš da slušaš na radiju? 17. Poslušajte svi zajedno u razredu jednu radioigru za djecu i odgovori na sljedeća pitanja: koje si zvukove čuo-la? Kakva je bila tema? Kako su glumci izgovarali tekst? Kada se pojavljivala muzika, a kada šumovi i ostali zvukovi? 18. Ima li sličnosti između televizije i interneta? 19. Svrtaj po važnosti šta je za tebe na prvom, drugom, trećem i četvrtom mjestu: čitanje knjige, gledanje televizije ili videa, slušanje radija, odlazak u kino. Objasni svoj odabir. 20. Dogovorite se u odjeljenju da svi pogledate isti film. Neka to bude film koji je snimljen po nekoj bajci. Zadatak ćete uraditi tako što ćete se podijeliti u četiri grupe. Svaka će grupa raditi svoj zadatak. II GRUPA 1. Nabrojite fantastične (nestvarne) dijelove filma 2. Utvrdite stvarne i nestvarne likove u filmu 3. Kakva je uloga muzike u filmu.
	Primjena	<ol style="list-style-type: none"> 1. Primijeni pravila interpunkcije i intonacije u tekstu A i B. 2. Sastavi telegram nekome tako što ćeš javiti neku radosnu vijest. 3. Ovu vježbu ćeš uraditi u paru sa svojim drugom-drugaricom. Pripremite se da intervjuišete jedno drugo na neku temu koju sami izaberete. Napravite sebi mikrofonski uređaj. Mijenjajte uloge. Takmičite se u razredu. Ako ste u mogućnosti, snimite to, pa poslije preslušajte. Bit će zabavno. Posvetite pažnju: pravilnosti govora, prirodnosti, izrazima, intonaciji... 4. Navedi osobenosti govora tvog mjesta. Uz pomoć roditelja obnovi i zaboravljenu zavičajnu leksiku i napiši jedan sastav u kojem ćeš upotrijebiti riječi koje čuješ, a koje su karakteristične za tvoj kraj. Tema: Vjerski blagdani u mojoj porodici.
	Analiza	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kakav je jezik: slikovit ili jednostavan i običan? 2. Kakav bi materijal povezao-la sa svakom od navedenih metoda čitanja? 3. Kada možeš da upotrijebiš više od jedne metode za isti materijal? 4. Odredi koju metodu čitanja si primijenio-la. 5. Pokušaj sam-a da zaključiš šta sadrži svaki od navedenih i jasno

		<p>uočljivih dijelova teksta.</p> <ol style="list-style-type: none"> 6. Slika pred tobom je zaustavljena u jednom trenutku. Pretpostavi šta se sve desilo prije trenutka prikazanog na slici i ispričaj. Ispričaj događaje retrospektivno. 7. Izdvoj iz uvodnog teksta: a) pojedinosti koje smo zapazili čulom vida b) pojedinosti koje smo zapazili čulom sluha 8. Roman Robinzon Kruso je u tvojoj lektiri. Potruđi se da uz svaku sliku pronađeš odgovarajući tekst iz romana i zapišeš ga u svoju svesku. 9. Šta će se desiti za određen broj godina ako blog postane dominantno sredstvo komunikacije i mnoštvo čitalaca prihvati jezik bloga? 10. Pogledaj televizijski program i zaključi šta prevladava na televizijskom programu koji najčešće gledaš. 11. Dogovorite se u odjeljenju da svi pogledate isti film. Neka to bude film koji je snimljen po nekoj bajci. Zadatak ćete uraditi tako što ćete se podijeliti u četiri grupe. Svaka će grupa raditi svoj zadatak. III GRUPA - Pronađite tri dijaloga u književnom tekstu i uporedite ih sa tim dijalozima u filmu. Uočite razlike. 12. Biblioteke su osnovne radionice istraživanja. Neka tvoj nastavnik-ica organizuju jedan čas u biblioteci sa ciljem da tu uradiš svoje istraživačke zadatke. I grupa - Istražit će organizaciju rada biblioteke, da li biblioteka ima kompjuter, internet, kakvo je radno vrijeme, koliki je broj knjiga, koje vrste knjiga su tu, u kolikoj se mjeri knjige čitaju i slično. II grupa - istražiti će vrstu kataloga, popise knjiga i odrediti njihovu vrstu III grupa - analizirati će kataloške listiće i obrazložiti šta sve sadrži IV grupa - odabrat će jedan naslov, odrediti vrstu knjige i ispisati podatke koji su potrebni za uvođenje jedne knjige u bibliotečki fond. Grupe podnose izvještaje, pismeni i usmeno, a zatim vode raspravu sa posebnim osvrtom na značaj funkcionisanja biblioteke za obrazovanje i kulturu jednog naroda.
	<p>Evalvacija</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Proglasite učenike koi su najbolje pročitali, a onda sami pokušajte definisati neka pravila o lijepom ponašanju i izražajnom čitanju. Pokušajte uočiti sve što je bitno za takvo čitanje. 2. Razgovarajte o tome koje novine čitate i zbog čega. 3. Koliko jezik bloga kviri tvoj književni jezik? 4. Dogovorite se u odjeljenju da svi pogledate isti film. Neka to bude film koji je snimljen po nekoj bajci. Zadatak ćete uraditi tako što ćete se podijeliti u četiri grupe. Svaka će grupa raditi svoj zadatak. IV GRUPA - Istražite svoje utiske o filmu tako što ćete iskazati pojedinačna mišljenja o: likovima, muzici, kostimografiji, sličnosti i razlikama u odnosu na književno djelo.
	<p>Kreiranje</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zamisli ovaj tekst kao doživljaj i ispričaj ga u 1. licu jednine tako što ćeš zamisliti da si ti mrav ili cvrčak. Izaberi ulogu koja ti više odgovara. Uživaj se u ulogu. Slobodno možeš ubaciti i neku svoju riječ ili rečenicu, pogotovo ako hoćeš da njome iskažeš svoja osjećanja. Potruđi se da o cvrčku i mravu kažeš neke nove pojedinosti. 2. Opiši pejzaž sa slike. Opiši sve što vidiš, što možeš zamisliti da čuješ, sve što možeš osjetiti čulom mirisa i dodira. 3. Nacrtaj ovu basnu u nekoliko crteža 4. Dogovorite se sa nastavnikom da odglumite tekst i napravite malu predstavu. Probajte, bit će zanimljivo. 5. Nacrtaj cijelu pripovjetku u četiri-pet sličica kao strip. 6. Osmisli jedan razgovor u kojem ćeš sa drugovima iz razreda ili cijele škole, dogovoriti akciju sličnu ili različitu ovoj, ali čiji je moto Ja imam pravo na zdrav okoliš. 7. (Pročitaj navedeni tekst, uoči u njemu bitne riječi i rečenice) i u svoju svesku sam-a sastavi pitanja za njegovu interpretaciju. 8. Pokušaj odglumiti tekst. Takmičite se u razredu 9. Zamisli da možeš postati nevidljiv-a kada god to poželiš. 10. Zamisli da si zalutao-la u nepoznatoj velikoj šumi. Već je pao mrak. Čuje se rika opasnih šumskih zvijeri i zlosutno krckanje grančica. Ali, sjetio-la si se da možeš postati nevidljiv-a. ispričaj šta ti se sve desilo te noći na putu do kuće 11. Zamisli da si pozvan na maskembal. Kako bi se masirao-la? Nacrtaj svoju masku. 12. Nacrtaj u svojoj svesci okvir ogledala i ukrasi ga. Sada će vaše sveske ići u krug i svako će svakome da upiše jednu riječ ili kratku rečenicu kojom će mu saopćiti kakav si- kakva si u njegovim očima. Potruđi se da prilikom upisa, svakome napišeš nešto pozitivno, nešto što je, po tvom mišljenju, njegova najveća vrlina. Napr. Drag-a si mi. Volim kod tebe što si iskren-a. ti si najbolji-a prijatelj-ica... Naravno, potpiši se. 13. Pokušaj da naslikaš kolibu koja je prikazana u odlomku. 14. Zamisli da je ovo pismo upućeno tebi. Tvoj zadatak je da odgovoriš na njega. Drag-i _____. Živim sa majkom i Lejlom, sestrom blizankinjom. Moji su se roditelji rastavili prije dva mjeseca. Od tada mi ništa nije

		<p>isto. Sve tri obuzete bolom. Mama pokušava da pomogne sestri i meni, a mi pokušavamo pomoći mami. Nesretna sam. Teško mi je i učiti pa imam nekoliko slabih ocjena. Ponekad imam osjećaj da me niko ne razumije. Pomozi mi. Puno pozdrava od Vesne. Sada si u ulozi savjetnika. Sjeti se situacije u kojoj je tebi zbog nečega trebala pomoć. Odgovori Vesni poštujući njena osjećanja. Pokušaj je razumjeti. Uputi joj savjet šta da radi i ubjedi je da treba na budućnost gledati svjetlije.</p> <p>15. Zamisli da si dio tima koji izdaje novine. Smisli svojim novinama zvučno ime, oboji ga i ispunj ostale podatke: redakcija novina, glavni urednik, kada izlazi, kolika je cijena...</p> <p>16. Pokušaj sam-a da nacrtas strip šaljivog sadržaja u 5-6 sličica</p>
Dominantna dimenzija znanja:	<i>činjenično, konceptualno, proceduralno i metakognitivno</i>	Konceptualno (33) i metakognitivno (43)
Da li su zadaci u analiziranom udžbeniku usmjereni na vrednovanje viših kognitivnih razina znanja: DA/NE		Zadaci iz gramatike: NE Zadaci iz književnosti: DA
Vještine i kompetencije koje se mogu vrednovati na temelju analiziranih zadataka:		<ul style="list-style-type: none"> ● Aktivno slušanje ● Analiza i interpretacija književnih djela ● Kreativno pisanje i izražavanje kroz različite medije ● Istraživačke vještine u biblioteci ● Kritičko razmišljanje ● Razumijevanje i analiza medijskih sadržaja ● Timski rad i suradnja u grupnim projektima ● Razvoj vještina javnog nastupa i komunikacije ● Analitičke sposobnosti u tumačenju teksta i medijskih sadržaja ● Kreativno razmišljanje i generiranje novih ideja ● Vještine analize i kritike medijskih poruka ● Razumijevanje društvenih i kulturnih konteksta u književnim i medijskim djelima ● Vještine prikupljanja i organizacije informacija ● Pisanje poslovnih pisama i poruka ● Gramatičke i jezičke vještine ● Analiza i interpretacija vizualnih elemenata u medijima ● Vještine provođenja intervjua

Zbog obimnosti materijala, Prilog 3, Prilog 4 i Prilog 5 moguće je dobiti putem elektronske pošte, putem adrese: kultlovac98@hotmail.com.